

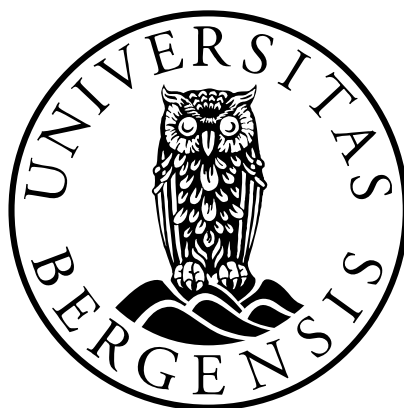
«Mafiaparagrafen» jfr. straffeloven § 60a

*Innhold, konsekvenser og utfordringer ved
bekjempelse av organisert kriminalitet*

Kandidatnummer: 192037

Veileder: Jørn Jacobsen

Antall ord: 14 998

JUS 399 Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

02.06.2014

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
1.1 Presentasjon av problemstilling og tema	3
1.2 Aktualitet	4
1.3 Rettskildebruk og metode	5
1.4 Avgrensning	6
1.5 Videre fremstilling	7
2. Legislative utfordringer knyttet til organisert kriminalitet	8
2.1 Hvorfor vi fikk strl. § 60a og hvordan situasjonen var før	8
2.2 Sondringen «organisert kriminalitet» og «organisert kriminell gruppe»	10
2.3 Internasjonale perspektiver på de legislative utfordringene	11
2.4 Mer internasjonal kriminalitet medfører legislative utfordringer	12
2.5 Utfordringer knyttet til strl. § 60a sin utforming og anvendelsesområde	14
3. Lovgivers løsning med strl. § 60a	16
3.1 Vilkårene i bestemmelsen	16
3.1.1 « <i>straffbar handling</i> »	17
3.1.2 « <i>ledd i aktivitetene</i> »	18
3.1.3 « <i>organisert kriminell gruppe</i> »	19
3.1.4 « <i>mellom tre eller flere personer</i> »	24
3.1.5 « <i>har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år</i> », eller at « <i>en ikke ubetydelig del av aktivitetene består i å begå slike handlinger</i> »	26
3.1.6 Kort oppsummert om utfordringene knyttet til vilkårene i strl. § 60a	30
3.2 Bevismessige utfordringer	31
3.3 Betydningen av strl. § 60a under den konkrete straffutmålingen	32
3.3.1 Organisering og profesjonalitet som etablerte momenter	32
3.3.2 Virkningene av at bestemmelsen kommer til anvendelse	32
4. Straffeprosessuelle virkninger og utfordringer ved strl. § 60a	36
4.1 Sidevirkningene som sentral begrunnelse for utvidelse av bestemmelsen	36
4.2 Utvidet adgang til bruk av ulike etterforskningsmetoder	38
4.3 Utfordringer ved bruk av overskuddsinformasjon	40
4.4 Utfordrende prosessøkonomiske spørsmål og konsekvenser	41
5. Avslutning og oppsummering	43
5.1 Generelle lærdommer av denne oppgaven om strl. § 60a?	43
6. Litteraturliste og kildehenvisninger	45

1. Innledning¹

1.1 Presentasjon av problemstilling og tema

Den overordnede problemstillingen og temaet knytter seg til de forskjellige materielle og prosessuelle utfordringene som oppstår ved bekjempelse av organisert kriminalitet i lys av den såkalte «mafiaparagrafen» jfr. straffeloven § 60a etter lovendringen i 2013.²

Med utfordringer menes det i denne oppgaven blant annet hvilke legislative problemer lovgiver har stått overfor når intensjonene og formålet skal oppfylles, hvordan den aktuelle lovbestemmelsen skal forstås, hva som skal til for at de materielle vilkårene er oppfylt i praksis, hvilke prosessuelle spørsmål det må tas hensyn til ved bruk av bestemmelsen og hvilke rettssikkerhetsmessige problemer som kan oppstå i denne sammenheng.

Fenomenet organisert kriminalitet kan medføre flere utfordringer som sprer seg til de ulike nivåene i strafferettssystemet.³ Ved at det foreligger en indre sammenheng i systemet vil blant annet de legislative utfordringene eksempelvis kunne påvirke de som praktiserer og rammes av bestemmelsen. Utfordringene som oppstår i tilknytning til § 60a på de ulike nivåene i rettssystemet bør derfor være tilstrekkelig belyst, noe denne oppgaven vil forsøke å illustrere.

Strl. § 60a ble tilføyd ved lov 4. juli 2003 nr. 78 for å skjerpe straffen ved organisert kriminalitet. I forarbeidene og lovmotivene til bestemmelsen er det blant annet fremhevet at organisert kriminalitet er blitt svært samfunnsskadelig og bør slås hardt ned på.⁴

Bestemmelsen fastsetter en generell sidestrafferamme som innebærer at dersom en straffbar handling er utført av en «*organisert kriminell gruppe*», så kan det idømmes strengere straff enn det som er angitt i det enkelte straffebud, både i straffeloven og spesiallovgivningen.

Bestemmelsen har til nå imidlertid ikke fått særlig utbredt anvendelse. Den har ifølge flere sentrale aktører på området heller ikke fremstått som et hensiktsmessig verktøy i praksis for å kunne ramme organiserte kriminelle miljøer og nettverk.⁵ Som følge av mye kritikk på grunn av utfordringene med å benytte den i ønsket utstrekning, ble anvendelsesområdet for § 60a

¹ Jeg vil takke professor Jørn Jacobsen for god og nyttig veiledning ved skrivingen av denne masteroppgaven.

² Almindelig borgerlig Straffelov (strl.) 22. mai 1902 nr. 10.

³ Se eksempelvis Grønning: *Towards a Theory of the Criminal Justice System* (2012) s. 27-45, som forsøker å bidra til å fastlegge et rammeverk og en klarere struktur av de ulike nivåene i det nasjonale strafferettssystemet.

⁴ Odelstingsproposisjon (Ot.prp.) nr. 62 (2002-2003) s. 50.

⁵ Se eksempelvis høringsnotatet fra Justis- og beredskapsdepartementet: *Kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60a* (2012) s. 41, med påfølgende uttalelser fra de ulike høringsinstansene. Oslo statsadvokatembete uttalte eksempelvis (på s. 6) at begrensningene i den gamle ordlyden og forarbeidene medførte at bestemmelsen har vært tilnærmet uanvendelig.

forsøkt utvidet ved lov 21. juni 2013 nr. 85. Formålet med lovendringen er ifølge forarbeidene i større grad å ramme det som i dag regnes som organisert kriminalitet.⁶

1.2 Aktualitet

Den organiserte kriminaliteten har de senere årene blitt en stadig økende trussel mot liv og eiendom, trygghet og rettssikkerhet, samt nasjonal og internasjonal økonomi. Denne typen kriminalitet omfatter alt fra narkotika- og spritsmugling, diverse økonomisk kriminalitet, menneskesmugling og handel med personer, samt ulike former for vinningskriminalitet. Utviklingen synes å representere både store og alvorlige utfordringer for samfunnet.⁷

Kripos sin årlige trendrapport vedrørende den organiserte kriminaliteten i Norge beskriver en pågående utvikling med større mobilitet og tettere samarbeid mellom norske og internasjonale kriminelle. Ett av hovedpunktene i denne rapporten er at den organiserte kriminaliteten i stadig økende grad består av mer uformelle og fleksible nettverk som samarbeider på tvers av nasjonalitet, etnisitet og annen kulturell tilhørighet.⁸

I den mest detaljerte studien noensinne har videre Europol, som er EUs organisasjon for politisamarbeid innen kriminaletterretning, identifisert at det nå er ca. 3600 aktive organiserte kriminelle grupper i Europa.⁹ Ifølge denne rapporten er nye typer kriminalitet knyttet blant annet til den økonomiske krisen i Europa og bruk av internett økende. Slike fenomener er med på å endre kjennetegnene til organisert kriminalitet og dermed dets oppbygning og struktur.

Det synes å være en tendens til at personer fra kriminelle miljøer i økende grad organiserer seg i midlertidige «ad hoc»-grupper, med ett bestemt spesifikt mål, og innenfor mer uformelle løse nettverk.¹⁰ Slike grupper kan gjøre kriminalitetsutøvelsen mer effektiv, alvorligere for samfunnet og følgelig mer utfordrende å oppdage og bekjempe. Større mobilitet og lettere tilgang til teknologi gjør det mindre viktig for kriminelle aktører å være tett organisert geografisk, noe som kan gjøre det problematisk å tilfredsstille de ulike vilkårene i § 60a.

På bakgrunn av de nevnte faktorene ovenfor er det derfor viktig å ha et oppdatert lovverk som virker preventivt og som det er mulig for politi- og påtalemyndigheten å benytte effektivt i

⁶ Proposisjon til Stortinget med forslag til lovvedtak (Prop. L) 131 (2012-2013) s. 76.

⁷ Melding til Stortinget (Meld. St.) 7 (2010-2011) side 7.

⁸ Kripos: Den organiserte kriminaliteten i Norge – Trender og utfordringer (2013-2014) s. 4.

⁹ Europol: The EU Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) (2013) s. 6.

¹⁰ Haraldsen: *Organisert kriminalitet og norsk lov*, <http://www.forskning.no/artikler/2009/mai/219831>

kampen mot organisert kriminalitet. Behovet for en straffeskjerpene bestemmelse som § 60a fremstår dermed kanskje som større nå enn ved vedtakelsen.

Strl. § 60a har til nå vært tilgjengelig i ca. 11 år (2003-2014) og det har allerede kommet en lovendring i 2013. Endringen gjør det derfor *særlig* aktuelt å undersøke anvendelsesområdet og de ulike utfordringene som kan oppstå ved bruk av bestemmelsen i praksis. Dette er også en sentral del av bakgrunnen for at det primært fokuseres på § 60a i denne oppgaven.

1.3 Rettskildebruk og metode

Strl. § 60a sin ordlyd vil være det primære rettsgrunnlaget og utgangspunktet for oppgaven.¹¹ For å få frem de ulike utfordringene som kan oppstå må bestemmelsen tolkes i lys av de relevante rettskildefaktorer som foreligger, og denne fremgangsmåten må gjøres i tråd med den alminnelige juridiske metodelære slik den er utviklet i norsk rett.

Da man befinner seg på strafferettens, og dermed legalitetsprinsippets kjerneområde, må det etter alminnelig norsk rettskildelære utvises stor forsiktighet ved tolkningen av lovteksten.¹² For lovgiver stilles det følgelig også visse krav til klarhet og utformingen av den. Det er særlig prinsippene om rettssikkerhet og forutberegnelighet for borgerne som er begrunnelsen for dette jfr. eksempelvis Rt. 1933 s. 212, og nyere rettsavgjørelser som har fulgt det opp.¹³

Forarbeidene vil videre være av sentral betydning ved at de gir uttrykk for hva lovgiver har ment, og dermed har betydelig vekt som rettskildefaktor.¹⁴ De aktuelle forarbeidene til § 60a er Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) fra før vedtakelsen av bestemmelsen, og Prop. 131 L (2012-2013) fra før lovendringen, og disse gir mye informasjon vedrørende oppgavens tema.

Rettspraksis, særlig fra Høyesterett som følge av alminnelige rettskildeprinsipper, vil også være sentralt for å se hvordan bestemmelsen har blitt forstått og anvendt.¹⁵ Bakgrunnen for dette er at tidligere rettsavgjørelser ofte er retningsgivende for hvordan bestemmelsen skal tolkes og brukes. At rettspraksis står sentralt følger også av forarbeidene til § 60a, hvor det

¹¹ Eckhoff/Helgesen: *Rettskildelære* (2001) s. 39 flg.

¹² Prinsippet i Norges Grunnlov § 96. Se eksempelvis Mæland: *Norsk alminnelig strafferett* (2012) s. 83 flg.

¹³ Se også Nygaard: *Rettsgrunnlag og standpunkt* (2004) s. 164-165.

¹⁴ Eckhoff/Helgesen: *Rettskildelære* (2001) s. 65 flg.

¹⁵ Prinsippet i Grunnloven § 88. Se eksempelvis Eckhoff/Helgesen: *Rettskildelære* (2001) s. 155 flg.

uttales at: «[d]e nærmere grensene for [om handlingen er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert gruppe] må imidlertid overlates til rettspraksis».¹⁶

Ifølge juridisk teori i tråd med rettskildelæren, finnes det foreløpig lite bidrag til forståelsen og anvendelsen av § 60a. I vurderingen av hvordan regelen fungerer i strafferettssystemet og samfunnet, finnes det imidlertid en del teori om fenomenet organisert kriminalitet som kan benyttes for å belyse problemet som foreligger på området.¹⁷ Teorien vil også kunne bidra til å fastlegge hvor de legislative utfordringene er størst.

Oppgaven er følgelig av sammensatt karakter, og det er til dels ulike metodiske utfordringer man står ovenfor vedrørende dette temaet. Prinsippet for god lovgivning er eksempelvis ikke bare et spørsmål om gjeldende rett (legalitetsprinsippet). Etter hvert som man beveger seg utover de ulike nivå i strafferettssystemet, så trer en større praksis/empirisk komponent inn. Denne komponenten kan kobles opp mot rettssosiologien som beskriver og analyserer hvordan retten fungerer i samfunnet, og er en annen dimensjon i den foreliggende fremstillingen. Oppbygningen og tilnærmingen til temaet vil derfor endre seg noe underveis.

Oppgaven vil ellers særlig rette seg mot den rettslige situasjonen *de lege lata*, slik den er etter lovendringen i 2013, men bestemmelsen må også belyses med tidligere forståelse og praksis.

1.4 Avgrensning

Strl. § 60a retter seg særskilt mot organisert kriminalitet, og det må avgrenses mot andre bestemmelser og spørsmål på området for at oppgaven ikke skal bli for vid og omfattende.

Begrepet «organisert kriminell gruppe» i § 60a er også tillagt betydning i strl. § 162c, som er en alminnelig straffebestemmelse, ment for å ramme det å inngå forbund (avtale) om å begå alvorlig kriminalitet. Bestemmelsen ble tilføyd ved lov 4. juli 2003 nr. 78 samtidig som § 60a, som ledd i lovtiltak mot organisert kriminalitet. Den inngår i en utvikling vi har hatt de siste årene ved særskilt å kriminalisere forberedende handlinger.¹⁸

Hensynet til et konsekvent regelverk tilsier at endringen i definisjonen av organisert kriminalitet i § 60a, også gjelder forståelsen av begrepet «organisert kriminell gruppe» i §

¹⁶ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 94.

¹⁷ Se eksempelvis Johansen: *Nettverk i gråsonen: et perspektiv på organisert kriminalitet* (1996), Larsson: *Organisert kriminalitet* (2008), Ingvaldsen og Lundgren (eds.): *Organised crime: Norms, Markets, Regulation and Research* (2009) og Lier: *Mafia i Norge – Det nye kriminelle landskapet* (2013).

¹⁸ Norsk Lovkommentar: Gyldendal Rettsdata ved Magnus Matningsdal (note 1451).

162c.¹⁹ Bestemmelsen vil derfor ikke bli behandlet nærmere i denne oppgaven. Ved at det nylig kom en lovendring av § 60a, vil det heller ikke bli foretatt noen inngående drøftelse om hvordan bestemmelsen bør utformes i fremtiden eller om det er en god/dårlig regel.

Strl. § 60a er videreført i straffeloven 2005 § 79 bokstav c (fastsetting av straff ut over lengstestrafen) i sin nåværende form, bortsett fra at den øvre grensen for strafferammen utvides fra 5 til 6 år, og den vil følgelig ikke bli behandlet nærmere i denne oppgaven.

1.5 Videre fremstilling

For å kunne forstå § 60a og de materielle og prosessuelle utfordringene som oppstår bedre, vil det innledningsvis i punkt (2) bli redegjort for hva som var grunnlaget for at vi fikk denne bestemmelsen og hva som var situasjonen før den trådte i kraft. Dette er viktig for å kunne forstå lovgiverviljen og hva bestemmelsen var ment å omfatte da den kom. Det vil også blitt sett på vanskelighetene med å definere fenomenet organisert kriminalitet og de legislative utfordringer ved utformingen av en bestemmelse mot denne typen kriminelle handlinger.

Videre vil det i punkt (3) bli foretatt en presentasjon av den nåværende § 60a slik lovgiver har utformet den. Dette blir gjort for å forstå hva som konkret ligger i lovtekstens vilkår og hva som skal til for at disse blir oppfylt, da det har vist seg å være utfordrende å fastlegge. Ved at man blir klar over hvor de særlige problemene med bestemmelse ligger, vil det kanskje også kunne bli lettere å bruke bestemmelsen i praksis, og samtidig unngå situasjoner hvor vilkårene ikke synes å være oppfylt. Under dette punktet vil det også bli sett på de bevismessige utfordringene og betydningen av § 60a ved den konkrete straffutmålingen.

Deretter vil de prosessuelle spørsmål som kan oppstå bli behandlet i punkt (4). Her vil det bli lagt vekt på de ulike sidevirkningene og utfordringene ved bruk av bestemmelsen. Mange tvangsmidler og etterforskningsmetoder er eksempelvis betinget av at saken gjelder et lovbrudd som kan føre til fengselsstraff av en viss lengde. Da § 60a øker den generelle strafferammen vil dette følgelig kunne medføre at vilkåret oppfylles. En konsekvens er at det kan oppstå ulike rettssikkerhetsmessige utfordringer, noe som vil bli behandlet nærmere.

Avslutningsvis vil det i punkt (5) bli sett på om det kan trekkes ut noen generelle lærdommer av denne oppgaven og gjennomgangen av § 60a og fenomenet organisert kriminalitet.

¹⁹ Prop. 131L (2012-2013) s. 68.

2. Legislative utfordringer knyttet til organisert kriminalitet

2.1 Hvorfor vi fikk strl. § 60a og hvordan situasjonen var før

Strl. § 60a bygger på en forutsetning om at organisert kriminalitet utgjør en stadig større trussel mot samfunnet og den enkelte, enn annen kriminalitet, og at den kan være vanskelig å bekjempe. Departementet la til grunn i forarbeidene og høringsnotatet til bestemmelsen at organisert kriminalitet er et svært uheldig samfunnstrekk, at det normalt øker straffverdigheten betraktelig og at det må bekjempes på en best mulig og effektiv måte.²⁰

Diskusjonen rundt organisert kriminalitet i Norge startet for alvor på 1990-tallet, da Justis- og politidepartementet nedsatte et utvalg for å utrede organisering og bruk av kriminaletterretning, samt etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet. Resultatet ble NOU 1997:15, hvor det legges til grunn at det ikke finnes noen entydig definisjon av begrepet organisert kriminalitet, men at det finnes en del særtrekk som kjennetegner dette.²¹ På denne tiden kom det videre signaler fra flere hold om skadevirkningene ved organisert kriminalitet og behovet for å møte disse utfordringene med strafferettslige tiltak.

Innføringen av § 60a kom også som en følge av Norges internasjonale forpliktelser etter blant annet «FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet», også kalt Palermo-konvensjonen, som ble vedtatt og undertegnet av Norge i 2000.²² Formålet med konvensjonen er ifølge dens artikkel 1 «å fremme samarbeid for å forebygge og bekjempe grenseoverskridende organisert kriminalitet mer effektivt». I artikkel 2 a) defineres en «organisert kriminell gruppe», og den har store likhetstrekk med den norske. I artikkel 5) pliktes videre medlemsstatene til å innføre straffebestemmelser mot organisert kriminalitet.²³ Konvensjonen har følgelig hatt sentral betydning for utformingen av § 60a.

Selv om Norge ikke er medlem og bundet av EU, har fellesskapets økende satsing mot organisert kriminalitet også fått betydning nasjonalt. Sentral er EUs fellesaksjonen mot organisert kriminalitet (1998/733/RIA) hvor medlemslandene blant annet forpliktet seg til å kriminalisere ulike former for deltakelse i og bistand relatert til organiserte kriminelle grupper. Gjennom EUs rammebeslutning om bekjempelse av organisert kriminalitet

²⁰ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 7.

²¹ Norges offentlige utredninger (NOU) 1997:15 s. 26.

²² Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 5.

²³ The United Nations Convention against Transnational Organized Crime (UNTOC) 2000.

(2008/841/JHA) har denne forpliktelsen senere blitt forsterket ytterligere, og i artikkel 1 1) defineres en «kriminell organisasjon», som nå i stor grad er lik Palermo-konvensjonen.²⁴

EUs fellesaksjon er ikke formelt bindende for Norge, men har likevel blitt tatt i betraktning ved vurderingen av tiltak mot organisert kriminalitet nasjonalt.²⁵ Departementet begrunnet dette hensynet med den organiserte kriminalitets globale karakter, og at norsk straffelovgivning langt på vei burde svare til lovgivningen i andre land. På bakgrunn av disse faktorene, fremmet følgelig regjeringen forslag om vedtakelse av § 60a i Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel).

Ved vedtakelsen av § 60a ble det sentrale vilkåret i bestemmelsen skjerpet i proposisjonen fra 11. april 2003, sammenlignet med høringsnotatet fra 10. desember 2002, hvor det avgjørende var foreslått å være om handlingen var utført som ledd i «organisert kriminalitet». Forslaget ble imidlertid kraftig kritisert og sett på som for generelt og vidtrekkende.²⁶

Departementet mente virkeområde måtte snevres inn slik at kravene om struktur og varighet ikke ble satt for lavt. Bestemmelsen ble dermed begrenset til å gjelde virksomheten til en «organisert kriminell gruppe». Problemstillingen har imidlertid også kommet opp i ettertid, blant annet ved lovendringen i 2013. Justisdepartementet vurderte da igjen om definisjonen av «organisert kriminell gruppe» burde erstattes av begrepet «organisert kriminalitet» som en generell straffskjerpene omstendighet.²⁷

Definisjonsforslaget ble imidlertid igjen sett på som et for vidtfavnende begrep, som til dels kan oppfattes ulikt, og dels gå lenger enn en straffskjerpelsesregel bør gå.²⁸

Legalitetsprinsippets særlige krav til klarhet i lovteksten på strafferettens ble dermed avgjørende. Det var ellers stort sett enighet mellom aktørene om lovendringen, og de fleste ønsket å utvide anvendelsesområdet, men hvordan utformingen skulle bli var mer usikkert.

²⁴ “*Criminal organisation* means a structured association, established over a period of time, of more than two persons acting in concert with a view to committing offences which are punishable...”

²⁵ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 18.

²⁶ NOU 2009:15 s. 79.

²⁷ Prop. 131L (2012-2013) s. 74.

²⁸ Prop. 131L (2012-2013) s. 77.

2.2 Sondringen «organisert kriminalitet» og «organisert kriminell gruppe»

Ved at hovedformålet til § 60a ifølge forarbeidene er å «bidra til en mer effektiv bekjempelse av *organisert kriminalitet...*», har det vært foretatt flere forsøk på å klarlegge hva som ligger i dette begrepet, og hva som skiller det fra andre typer kriminalitet i samfunnet.²⁹

Det er forskjell på handlinger som er utøvd som ledd i organisert kriminalitet og det å utføre handlinger som ledd i en «organisert kriminell gruppe», og det kan dermed ikke settes direkte likhetstegn mellom disse. Utfordringen er følgelig å ha et regelverk som skiller tilstrekkelig mellom begrepene og som rammer lovgivers formål uten at det blir for vagt og vidtrekkende.

Organisert kriminalitet er i seg selv komplekst og overlapper med blant annet økonomisk kriminalitet, terrorisme og til og med lovlig økonomi. Fenomenet blir sett på som svært forskjelligartet kriminell virksomhet som hovedsakelig har til felles at den utøves av flere personer i fellesskap.³⁰ Kriminalitet som er organisert og dermed planlagt, er imidlertid ikke alltid nødvendigvis organisert kriminalitet.³¹

Selve begrepet «organisert kriminell gruppe» er på sin side ikke begrenset til særskilte typer kriminalitet, og vil dermed kunne fange opp forhold som vanligvis *ikke* er regnet som organisert kriminalitet.³² Det vil heller ikke nødvendigvis fange opp forhold som tradisjonelt har vært regnet som organisert kriminalitet, noe som kan føre til utfordringer i grensetilfeller.

Organisert kriminalitet er følgelig et begrep som brukes både i nasjonal og internasjonal sammenheng, og er blitt debattert både innen strafferett og kriminologi over lang tid, uten at det har noe klart entydig innhold. Utfordringene med å fastlegge hva som omfattes har dermed medført manglende konsensus om en universell eller bredt anerkjent definisjon.

For å illustrere vanskelighetene kan det eksempelvis vises til den tyske professoren Klaus von Lampe, som er en forskningsekspert på organisert kriminalitet i Europa. På sin hjemmeside har han til nå samlet over 180 ulike definisjoner av organisert kriminalitet fra hele verden, noe som viser de mange oppfatningene som finnes.³³

²⁹ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 5.

³⁰ Meld. St.7 (2010-2011) s. 8.

³¹ Finckenaue: *Problems of Definition: What Is Organized Crime?* (2005) s. 76.

³² NOU 2009:15 s. 79.

³³ von Lampe: *Definitions of Organized Crime*, www.organized-crime.de/organizedcrimedefinitions.htm

Det synes både i norsk og internasjonal sammenheng imidlertid å være enighet om enkelte elementer som kjennetegner organisert kriminell virksomhet.³⁴ Felles for definisjonene av organisert kriminalitet i den norske § 60a og i EU, er at de rettes mot *hvordan* selve kriminalitetsutøvelsen organiseres. Organisert kriminalitet har også ofte blitt sett på som at det består av et organisert hierarki, og det er noe man lenge har forbundet med at foregår innen velstrukturerte kriminelle organisasjoner på en systematisk måte. Denne forståelsen er imidlertid noe som synes å stemme dårlig overens med den norske virkeligheten.³⁵

Ved at kriminaliteten kan være organisert på ulike måter, fremstår det som utfordrende å finne gode metoder for å måle det konkrete omfanget av den i samfunnet. I kriminalitetsstatistikken er det også vanskelig å identifisere hvilken kriminalitet som er knyttet til organiserte kriminelle, og hvilken som ikke er det. Disse problemene medfører videre at det er utfordrende å dokumentere utviklingen på området.³⁶

Når det er tale om forskjellige typer organisert kriminalitet, må det dessuten også utformes ulike strategier for å kunne bekjempe tilfellene. Det kan eksempelvis være store forskjeller på hvordan vinningskriminalitet, narkotikakriminalitet og menneskehandel utføres, noe som medfører visse legislative utfordringer i rettssystemet.

2.3 Internasjonale perspektiver på de legislative utfordringene

En viktig bakgrunn for å forstå hva som ligger i organisert kriminalitet, og hvordan fenomenet kan bekjempes gjennom legislative tiltak på en best mulig måte, er å se til andre land både i Norden, Europa og globalt. På denne måten kan man også undersøke hvordan de materielle og prosessuelle utfordringene blir håndtert på den internasjonale arena.

Det er helt klart mange likheter mellom de nordiske landene når det gjelder bekjempelse av organisert kriminalitet, herunder både organisering, rammebetingelser og prioritering av innsats. Som i Norge, har de øvrige nordiske landene i de senere årene registrert en økning i den organiserte kriminaliteten.³⁷ Det er imidlertid ingen av disse som har en straffebestemmelse lik vår § 60a, slik at det finnes lite veiledning til oss angående lovgivning.

³⁴ NOU 2009:15 s. 79-82.

³⁵ Se eksempelvis Ingvaldsen og Lundgren: *Organised crime: Norms, Markets, Regulation and Research* (2009).

³⁶ NOU 2013:9 s. 72.

³⁷ Meld. St.7 (2010-2011) s. 11.

I de siste årene har den organiserte kriminaliteten blitt mer kompleks og medført store utfordringer også i USA. De kriminelle har utviklet virksomheten sin på en måte som utvider rekkevidden deres ved å opprette mer nettverk-strukturerte modeller i oppbygningen av gruppen, internasjonalisert sine aktiviteter og blitt mer teknologiske. Moderne organiserte kriminelle foretrekker en nettverksstruktur og unngår dermed de klassiske hierarkiene som tidligere preget de mer tradisjonelle organiserte kriminelle gruppene, som eksempelvis den italiensk-amerikanske mafiaen Cosa Nostra.³⁸

Sammenlignet med eksempelvis Øst-Europa, Latin-Amerika og Asia, synes beskrivelsen av organisert kriminalitet i de nordiske landene dessuten å være veldig forskjellig.³⁹ Utenfor Norden kan man fortsatt se spor av klassisk mafia-virksomhet med en strengere hierarkisk oppbygning. I tillegg begås det kriminalitet i helt andre former og alvorlighetsgrad, sammenlignet med hva som skjer hos oss. Erfaringer og statistikk tyder på at eksempelvis drap, narkokarteller og politisk korrupsjon står veldig sterkt i disse områdene.⁴⁰

På bakgrunn av disse faktorene blir det dermed noe misvisende å benytte seg av de samme kjennetegnene når man skal definere organisert kriminalitet i Norge. Selv om det er tale om et stort internasjonalt problem, må man tilpasse lovgivningen i størst mulig grad til hvordan aktivitetene utøves i de enkelte landene. Visse likheter kan spores, men det finnes også sentrale forskjeller som kan gjøre at noen grupper går klar av straffelovgivningen og som medfører utfordringer i hvordan de materielle vilkårene skal utformes og forstås.

2.4 Mer internasjonal kriminalitet medfører legislative utfordringer

Ved at organisert kriminalitet i økende grad synes å kjennetegnes av dens mobilitet og grenseoverskridende karakter da den eksisterer både innenfor og på tvers av landegrenser, kan det være interessant å undersøke hvor de som tiltales etter § 60a faktisk kommer fra. Denne utviklingen vil ha betydning for hvordan regelverket skal være utformet, og det vil kunne være utfordrende for lovgiver å tilpasse det slik at disse gruppene rammes, særlig med tanke på sentrale momenter som eksempelvis struktur, tilknytning og varighet.

³⁸ Congressional Research Service: *Organized crime: An evolving challenge for US law enforcement* (2012).

³⁹ Korsell og Larsson: *Organized Crime the Nordic Way* (2011) s. 521.

⁴⁰ FBI: Organized Crime, <http://www.fbi.gov/about-us/investigate/organizedcrime/overview>

Det tas utgangspunkt i noen av de sakene (8 stk.) som er kommet opp for Høyesterett de siste årene hvor det har blitt tatt ut tiltale etter § 60a.⁴¹ Avgjørelsene viser at de involverte består av et stort antall personer med utenlandsk opprinnelse og/eller statsborgerskap, noe som stemmer godt med den generelle utviklingen i kriminalitetsbildet i Norge.⁴²

1) Retstidende (Rt.) 2013 s. 80: Narkotikakriminalitet. De tiltalte var norske statsborgere, men opprinnelig fra henholdsvis Kosovo og Bosnia. 2) Rt. 2012 s. 1754: Narkotika. De tiltalte var fra henholdsvis Gambia, Nigeria og Ghana. 3) Rt. 2012 s. 1458: Vinningskriminalitet (Norges «største» boliginnbruddssak). Den tiltalte var fra Serbia og han samarbeidet med personer fra Balkan. 4) Rt. 2011 s. 1210: Mobil vinningskriminalitet. De tiltalte var alle fra Romania.

5) Rt. 2010 s. 1283: Narkotika. Innførselen skjedde som ledd i en organisert kriminell gruppes virksomhet. De seks tiltalte var primært fra Nederland. 6) Rt. 2008 s. 1373: Narkotika. De tiltalte var fra henholdsvis Serbia og Litauen. 7) Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy): Narkotika. De ni tiltalte var primært fra Norge. 8) Rt. 2007 s. 399: Narkotika. Den tiltalte var født i Nord-Irak, utvandret til Polen og senere flyttet han sammen med familien til Norge. Han ledet en organisert kriminell gruppe som stod i kontakt med en kriminell organisasjon i Polen.

I Rt. 2012 s. 283 fremgår det i avsnitt (10), at i Romania ble folk fortalt at man «kunne øse dollar opp av bakken i Norge». Med en slik tilnærming, er det klart Norge fremstår som attraktivt land å gjennomføre kriminelle handlinger for utenlandske personer.

Den kraftige økningen av organisert kriminalitet synes klart å være en følge av utviklingen i samfunnet og globaliseringen de siste årene. Særlig Schengen-avtalen, som har avskaffet grensekontrollen av personer og gods mellom medlemslandene, fremstår som en sentral faktor til dette.⁴³ Ved at folk flest slipper passkontroll er det enklere for utenlandske kriminelle å ta seg til rette i samfunnet og utnytte muligheten strategisk for å unngå straffeforfølgning.

På bakgrunn av denne illustrasjonen synes den store andelen av utenlandske kriminelle heller ikke å være overraskende. Dette gjenspeiles også i statistikken over nordmenn og utenlandske statsborgere som soner eller sitter i varetekt i Norge i dag. Andelen domfelte norske statsborgere er redusert betydelig i perioden, mens andelen utenlandske statsborgere i fengsel

⁴¹ Det må poengteres at saksutvalget ikke gir noe klart bilde på hvordan «verden» er. Hvilke saker som kommer opp for domstolene er avhengig av mange ulike premisser, som blant annet politiets prioriteringer.

⁴² Politidirektoratet: Tendenser i kriminaliteten – utfordringer i Norge (2014) s. 39.

⁴³ Politidirektoratet: Tendenser i kriminaliteten – utfordringer i Norge (2014) s. 40.

er nær doblett fra 2006 til 2012.⁴⁴ Man må likevel være klar over at det er flere tilfeller hvor norske statsborgere utfører organisert kriminalitet, og at det kan være et like stort problem.⁴⁵

En utfordring for politi- og påtalemyndigheten er dermed å kunne ha tilgjengelig et regelverk og effektive etterforskningsmetoder som gjør det mulig å avsløre og bekjempe den stadig økende internasjonale kriminaliteten.⁴⁶

2.5 utfordringer knyttet til strl. § 60a sin utforming og anvendelsesområde

Samfunnet er i stadig forandring og utvikling, og nye utfordringer i kriminalitetsbilde oppstår i takt med dette.⁴⁷ Ved at organisert kriminalitet synes å omfatte et bredt spekter av kriminelle handlinger over ulike geografiske områder, har det følgelig vært utfordrende å formulere en bestemmelse som retter seg mot akkurat de tilfellene man ønsker å ramme.

Dersom § 60a sitt anvendelsesområde ikke er hensiktsmessig utformet kan dette medføre at politi- og påtalemyndighetene reserverer seg mot å bruke bestemmelsen av blant annet prosessøkonomiske hensyn, noe som videre kan medføre at kriminelle slipper unna med lavere straffer for sine forbrytelser. En slik utvikling kan dermed gjøre det mer attraktivt for kriminelle grupper å utføre handlingene sine i Norge enn andre land.

På den annen side bør ikke bestemmelsens anvendelsesområde bli for vidt og omfattende, da det kan medføre flere rettssikkerhetsmessige problemer. Et minstekrav og en grense må settes, noe som gir utfordringer for både lovgiver, politi- og påtalemyndighetene og domstolene.

Ved at man er i legalitetsprinsippets kjerneområde stilles det strenge krav til utformingen av bestemmelsen.⁴⁸ Alle skal kunne forutberegne sin rettsstilling og ikke risikere å bli utsatt for straffeforfølgning på et vagt og usikkert grunnlag. Dersom lovbestemmelsen er vagt utformet vil dette videre kunne gjøre det problematisk for domstolene å foreta en konsekvent bruk av den i praksis. På denne måten påvirkes også andre nivåer i strafferettssystemet av de legislative utfordringene knyttet til organisert kriminalitet.

Dersom bestemmelsens anvendelsesområde utvides i så stor grad at også andre kriminelle enn de som faktisk var lovgivers egentlige formål rammes, anses denne sidevirkningen også som

⁴⁴ NOU 2013:9 figur 10.19 s. 73.

⁴⁵ Et nylig eksempel (06.05.2014) er de norske tiltalte i norgeshistoriens største dopingsak, hvor det ble dømt for organisert kriminalitet jfr. § 60a, <http://www.nrk.no/trondelag/historiens-strengeste-dopingstraff-1.11701897>

⁴⁶ Slike *etterforskningsmetoder* drøftes senere i oppgaven, se punkt 3.

⁴⁷ Politiet mot 2020: Bemannings- og kompetansebehov i politiet (2008) s. 13-20.

⁴⁸ Se punkt 1.3 om legalitetsprinsippet.

betenkelig. Strl. § 60a var ment som en straffeskjerpende bestemmelse for de mest alvorlige tilfellene av kriminalitet, og ikke for å ramme flest mulige forhold.⁴⁹

Den påståtte trusselen av organisert kriminalitet og nødvendigheten av en harmonisert straffelovgivning i medlemslandene i EU, har også medført en økt påvirkning av EU-rett i den nasjonale lovgivningen. Frykten for organisert kriminalitet har økt lovgivningskompetansen, og det kan kanskje trekkes paralleller til den økte normproduksjonen etter terrorangrepet 11. september 2001, noe som er problematisk i et rettssikkerhetsmessig perspektiv.⁵⁰ Det kan i visse tilfeller også trekkes paralleller til såkalt *pre-aktiv* strafferett, ved at staten griper inn før den straffbare handlingen faktisk skjer, noe som er betenkelig straffelovgivning.⁵¹

Organisert kriminalitet fremstår også ofte som så alvorlig, at det i seg selv tilsynelatende legitimerer en strengere straffelovgivning og en økning i politiets myndighet. Det kan i flere tilfeller virke som det er en lavere terskel for å ta i bruk strengere midler, bare man nevner at det er tale om organisert kriminalitet.⁵² Dette bidrar til at det kan stilles spørsmålstegn ved selve fremgangsmåten og kriminalpolitikken.

For å kunne bekjempe organisert kriminalitet og virke preventivt, er det imidlertid i noen grad nødvendig å utvide straffelovgivningens anvendelsesområde slik at den kan benyttes i tråd med lovgivers intensjoner. Men selv om samfunnet endrer seg, og dermed også behovet for rettsregler, må målsettingen likevel være å ta vare på de sentrale prinsippene og verdiene som kjennetegner en rettsstat, slik at anvendelsesområdet ikke blir for vidt og uavklart.

⁴⁹ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 93.

⁵⁰ Husabø: *Strafferetten og kampen mot terrorisme* (2004) s. 180 flg.

⁵¹ Jacobsen: *Fragment til forståing av den rettsstatlege strafferetten* (2008) s. 85 flg.

⁵² Calderoni: *A Definition that Could not Work: the EU Framework Decision on the fight against Organised Crime* (2008) s. 265-266.

3. Lovgivers løsning med strl. § 60a

3.1 Vilkårene i bestemmelsen

I Norge legger man nå i hovedsak til grunn definisjonen brukt i § 60a og EU/Europol for å beskrive hva som må til for at kriminalitet skal anses som organisert, og hva som kjennetegner en «organisert kriminell gruppe»:⁵³

«Dersom en straffbar handling er utøvet som ledd i aktivitetene til en organisert kriminell gruppe, forhøyes maksimumsstraffen i straffebudet til det dobbelte, likevel ikke med mer enn 5 års fengsel».

«Med organisert kriminell gruppe menes et samarbeid mellom tre eller flere personer som har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller som går ut på at en ikke ubetydelig del av aktivitetene består i å begå slike handlinger».

«Forhøyelse av maksimumsstraffen etter bestemmelsen her får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt».

Strl. § 60a inneholder tre hovedvilkår som må være oppfylt. Det må foreligge en «straffbar handling», som er utøvet «som ledd i aktivitetene» til en «organisert kriminell gruppe».

Ordlyden til bestemmelsen består av flere skjønsmessige kriterier og gir i seg selv begrenset veiledning om hva som skal til for at den kommer til anvendelse. Ved at ordlyden ikke har fremstått som tilstrekkelig klargjørende, må den derfor belyses med andre rettskilder.⁵⁴

Fra tidsrommet 2005-2013 finnes det ifølge Gyldendal Rettsdata, 40 rettsavgjørelser fra Høyesterett og 100 fra lagmannsrettene, som vil kunne gi veiledning.⁵⁵ Som følge av at spørsmålet om det foreligger en «organisert kriminell gruppe» prosessuelt hører under skyldspørsmålet jfr. Rt. 2006 s. 111 (35), er det imidlertid fortsatt relativt sparsomt med rettspraksis, særlig fra Høyesterett, om selve forståelsen av bestemmelsen. Dette forsterkes ytterligere ved at det nå har kommet en ny utforming av lovteksten som ikke har vært oppe til vurdering for Høyesterett enda, noe som gjør det utfordrende å fastlegge anvendelsesområdet og hvordan bestemmelsen skal tolkes.

⁵³ Politiet, Kripos: Organisert kriminalitet, https://www.politi.no/kripos/organisert_kriminalitet/

⁵⁴ Se punkt 1.3 om andre rettskilder.

⁵⁵ <http://abo.retsdata.no/main.aspx> med søk (30.05.2014) på «straffeloven § 60a» under «rettsavgjørelser».

På bakgrunn av lovendringen i 2013, kan følgelig ikke alle de retningslinjene som til nå har fremkommet i praksis tillegges like mye vekt lenger. Det må derfor fastlegges nye føringer for bruk av bestemmelsen. Som følge av utfordringene knyttet til de materielle vilkårene, vil det bli forsøkt gitt visse retningslinjer om hvordan lovteksten skal forstås etter lovendringen, sammenlignet med hvordan situasjonen var tidligere.

Hovedvilkår 1

3.1.1 «straffbar handling»

Det må for det første foreligge en «straffbar handling» for at bestemmelsen skal kunne komme til anvendelse. En handling er ifølge norsk rett straffbar når den etter loven er forbudt og underkastet straff ved lov, når gjerningspersonen har utvist tilstrekkelig skyld, var tilregnelig i gjerningsøyeblikket og når det ikke foreligger noen straffrihetsgrunner.⁵⁶

Uttrykket «straffbar handling» inkluderer etter sin ordlyd både forbrytelser og forseelser.⁵⁷

Ved at det er tale om en generell straffskjerpingsregel sikrer dette at straffen kan økes der det er behov, både i straffeloven og i spesiallovgivningen. På denne måten blir ikke straffebud hvor straffen kanskje burde vært skjerpet utelatt, noe som også har sine lovtekniske fordeler. En slik løsning står i motsetning til de tilfeller hvor straffskjerpingsregelen følger direkte av den enkelte lovbestemmelse.

Den aktuelle strafferammen vil ikke ha noen selvstendig betydning dersom det kan legges til grunn at vilkåret i første ledd er oppfylt. Da vil strafferammen kunne økes etter § 60a så lenge gruppen i utgangspunktet har gjennomført en hvilken som helst «straffbar handling». Av forarbeidene fremgår det eksempelvis:

«Etter departementets oppfatning er det for eksempel rimelig at strafferammen for organisert naskeri er dobbelt så høy som ved vanlig naskeri, selv om lovbruddet i seg selv ikke er så alvorlig at en eventuell deltakelse i en slik gruppe bør være straffbart».⁵⁸ Det er domstolene som til slutt må trekke grensen for hva som kan omfattes, og så langt synes det ikke å foreligge noen begrensninger.

⁵⁶ Mæland: *Norsk alminnelig strafferett* (2012) s. 83.

⁵⁷ Andenæs: *Alminnelig strafferett* (2004) s. 4

⁵⁸ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 39.

Kravet om en «straffbar handling» med strafferamme på minst 3 år i bestemmelsens andre ledd, vil på sin side bare ha betydning for om samarbeid mellom personene kan anses å utgjøre en «organisert kriminell gruppe», og må ikke sammenblandes.

En interessant ting å merke seg er at Palermo-konvensjonen artikkel 2 bokstav b) oppstiller et krav på «minst fire år eller strengere straff» for den straffbare handlingen, noe som tilsier at terskelen for å rammes er lavere i Norge. Et lavere minstekrav var imidlertid et bevisst valg fra lovgivers side for å kunne ramme blant annet tyveri og vinningsforbrytelser jfr. strl. § 257, som har en strafferamme på inntil 3 år.⁵⁹

Det kan legges til grunn at vilkåret i seg selv medfører få utfordringer i praksis.

Hovedvilkår 2

3.1.2 «ledd i aktivitetene»

Dette kan betegnes som et tilknytningsvilkår, og krever en viss årsakssammenheng mellom handlingen som blir foretatt og de kriminelle personene. Dersom det ikke er tilfelle, vil ikke § 60a kunne komme til anvendelse, og man må nøye seg med det enkelte straffebed.

Da bestemmelsen ble tilføyd ved lov i 2003 krevdes det at den straffbare handlingen måtte ha skjedd som «ledd i virksomheten» til en organisert kriminell gruppe. Ordlyden har nå blitt endret i 2013 til at handlingen må ha skjedd som «ledd i aktivitetene» til gruppen. Siktemålet med endringen var i følge forarbeidene blant annet å stille lavere krav til profesjonelle kriminelle og alvorlig kriminalitet, og dermed utvide anvendelsesområdet.⁶⁰

En naturlig språklig forståelse av ordlyden «ledd i aktivitetene» tilsier at den straffbare handlingen må ha skjedd som en del av den kriminelle gruppens handlinger, og ikke som en enkelthandling. Ordlyden tilsier også at det ikke trenger å være begått mer enn én handling for å kunne dømmes. Handlingen må følgelig ha direkte tilknytning til det som gruppen normalt bedriver, og tilsier eksempelvis at handlinger utført på «fritiden» til den enkelte faller utenfor. Denne forståelsen finner også støtte i rettspraksis jfr. eksempelvis Rt. 2006 s. 111 (34).

Ved at handlingen må ha skjedd som «ledd i aktivitetene» til en organisert kriminell gruppe, faller godt planlagte enkeltoperasjoner som ikke skjer innenfor rammen av en organisert

⁵⁹ Innst. O. nr. 118 (2002-2003) s. 6.

⁶⁰ Prop. 131L (2012-2013) s. 77.

kriminell gruppe utenfor.⁶¹ Det er hovedaktivitetene til gruppen som dermed blir avgjørende, og vurderingen av disse beror på en konkret bevismessig vurdering.

Begrepet «aktivitetene» er i følge forarbeidene også ment å være en «mindre formell betegnelse på de kriminelle handlingene som springer ut av den organiserte kriminelle gruppen. Den straffbare handlingen må imidlertid være av en type som passer med gruppens kriminelle profil».⁶² Hva som er en gruppes kriminelle profil vil naturlig nok variere, og dette må også avgjøres konkret for de ulike gruppene på bakgrunn av de bevisene som foreligger.

I forarbeidene til lovendringen gis det videre uttrykk for at «alle former for kriminalitet som inngår i et samarbeid av en slik karakter at det omfattes av lovforslagene, faller innenfor, også seksuallovbrudd, herunder seksuelle overgrep mot barn på nett, og miljøkriminalitet».⁶³

Bakgrunnen for denne uttalelsen synes å være blant annet ønske fra Politijuristene om at man tydeliggjør i forarbeidene at også nettverk som begår seksuelle overgrep mot barn, rammes av bestemmelsen. ØKOKRIM ønsket også å ha et større fokus på miljøkriminalitet, slik at de kan ta i bruk skjulte tvangsmidler i etterforskningen. Poli- og påtalemyndighetene får dermed muligheten til å bekjempe utfordringene også på andre kriminalitetsområder enn de klassiske vinnings- og narkotikaforbrytelsene ved hjelp av § 60a sitt utvidede anvendelsesområde.

En utfordring for poli- og påtalemyndighetene er følgelig å kunne føre tilstrekkelige bevis for at det foreligger årsakssammenheng mellom de kriminelle handlingene og personene.

Hovedvilkår 3

3.1.3 «organisert kriminell gruppe»

Dette er det sentrale vilkåret i bestemmelsen, og det er primært her de bevismessige utfordringene har oppstått i praksis. Spørsmålet om hva som kan anses som en «organisert kriminell gruppe» har ikke vært lett å fastslå, og flere aktører har anført at det har vært stilt altfor strenge krav til bevisførsel rundt begrepet og det å være organisert.⁶⁴

En naturlig språklig forståelse av ordlyden «organisert kriminell gruppe» taler for at det må foreligge et avgrenset antall personer som har avtalt mellom seg hvordan de skal utføre de

⁶¹ Norsk Lovkommentar: Gyldendal Rettsdata ved Magnus Matningsdal (note 593).

⁶² Prop. 131L (2012-2013) s. 83.

⁶³ Prop. 131L (2012-2013) s. 76.

⁶⁴ Se eksempelvis høringsuttalelsen fra Oslo statsadvokatembeter (2012) s. 6-11.

kriminelle handlingene sine. Uten et slikt samarbeid vil ikke de kriminelle handlingene være aktuelle å gjennomføre.

Legaldefinisjonen av «organisert kriminell gruppe» fremgår av § 60a andre ledd, og oppstiller tre vilkår som må være oppfylt for at bestemmelsen skal kunne anvendes. Det må foreligge et «samarbeid» mellom «tre eller flere personer» og de må ha et tilstrekkelig formål om å begå visse kriminelle handlinger.

Før lovendringen i 2013 var eksistensen av en «organisert gruppe» det avgjørende kriteriet i definisjonen av «organisert kriminell gruppe». Nå er ordlyden imidlertid erstattet med at det må foreligge et «samarbeid» mellom tre eller flere personer for å oppfylle vilkåret. For å få en bedre forståelse om hvordan bestemmelsen har utviklet seg, forklares i det følgende først hvordan situasjonen var tidligere og deretter hvordan den er nå.

«[O]rganisert gruppe» fra 2003:

Hva som nærmere ligger i kravet til «organisert» er omtalt i forarbeidene til strl. § 162c, og her finnes det flere sentrale momenter som er av betydning og kan vektlegges i vurderingen.⁶⁵ Hensynet til et entydig og konsekvent regelverk rettet mot organisert kriminalitet tilsier også at vilkårene i § 60a og § 162c korresponderer.⁶⁶

I vilkåret «organisert gruppe» ligger det etter en naturlig språklig forståelse at gruppen må ha en viss struktur eller oppbygning og varighet. Det uttales i forarbeidene at «mafialiknende organisasjoner og andre profesjonelle forbryternetter med forgreininger i flere land klart vil falle innenfor definisjonen». Denne beskrivelsen synes å ramme de klassiske tilfellene av organiserte kriminelle grupper, som nok kan sammenliknes med den velkjente italienske, amerikanske og russiske mafiaen. Slike organisasjoner har tradisjonelt hatt en klar struktur, ansvarsfordeling, indre normer, benyttet vold og drevet illegal virksomhet.⁶⁷

I forarbeidene foretas det videre en negativ avgrensing, ved at grupper hvor det ikke er en så nær tilknytning mellom deltakerne at de naturlig utgjør en «organisert gruppe» faller utenfor. Bestemmelsen rammer dermed ikke alle tilfeller hvor flere opptre i samvirke, eller hvor flere medvirker til en straffbar handling. Dette gjelder selv om deltakerne kan sies å utgjøre en

⁶⁵ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 96.

⁶⁶ Prop. 131L (2012-2013) s. 68.

⁶⁷ Store norske leksikon, <http://snl.no/mafia>

gruppe, så lenge den ikke er tilstrekkelig «organisert». Et eksempel som nevnes er dersom en vanlig vennegjeng avtaler å rane en bank.⁶⁸

Også tidsaspektet vil etter forarbeidene ha betydning. Jo lengre en gruppe har eksistert, desto lettere vil det foreligge en «organisert gruppe» i lovens forstand. Motsatt vil tidsaspektet ha mindre å si desto mer gruppen er organisert. De såkalte «ad hoc»-gruppene vil eksempelvis kunne være en like stor trussel, som de gruppene som har eksistert over lang tid. Tidsaspektet kan dermed få mindre vekt i fremtiden ved at det synes å være tendenser til en fremvekst av slike kriminelle. Hvor de nærmere tidsmessige grensene ligger kan imidlertid vanskelig fastlegges generelt, og momentet blir mer en skjerpande faktor i en helhetsvurdering.

Videre kreves det ikke at gruppen er «organisert» på en bestemt måte. Det samfunnsskadelige ved organisert kriminalitet har ikke først og fremst sammenheng med måten gruppen er organisert på, men på at medlemmene i gruppen overhodet er «organisert».⁶⁹ Hvordan og hvor sterkt gruppen er organisert vil være en viktig bevismessig faktor for å avgjøre om vilkåret i bestemmelsen er oppfylt.

En sentral dom angående forståelsen av kriteriet «organisert», er Rt. 2007 s. 744 som gjaldt spørsmålet om noen kriminelle kunne anses som medlemmer av en slik gruppe. I (16) uttales det: «Det sentrale spørsmålet i den foreliggende saken er om det kan sies å foreligge en tilstrekkelig organisert gruppe. Ved denne vurderingen må man ha for øye at straffeloven opererer med andre former for samarbeid som innebærer en lavere grad av organisering enn det som kreves etter straffeloven § 60a».

Etter denne dommen må følgelig ikke kravene til struktur og varighet settes for lavt, og det må kunne settes et skille mellom vanlig samarbeid som vil kunne straffes etter de alminnelige reglene om medvirkning, og det å være organisert i § 60a sin forstand. En dom som må kunne sies å illustrere en klassisk og godt organisert kriminell gruppe er Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy), med beskrivelse av denne i (25)-(30).

«[S]amarbeid» fra 2013:

⁶⁸ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 96.

⁶⁹ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 96-97.

Et formål med endringen fra «organisert gruppe» til «samarbeid» er ifølge forarbeidene til lovendringen å ramme flere former for organisert kriminalitet slik det arter seg i dag, og dermed utvide virkeområdet til bestemmelsen.⁷⁰

En naturlig språklig forståelse av «organisert gruppe» taler for at det må foreligge en viss oppbygning og varighet for at vilkåret skal være oppfylt. En ordlydstolkning av «samarbeid» synes på sin side å stille lavere krav til disse momentene, og taler ikke like sterkt for at det må foreligge noen utpreget rigid struktur.

Ifølge forarbeidene til lovendringen er «samarbeid» ment å dekke både små og store grupperinger og nettverk, og ulike organisasjonsformer, fra det strengt hierarkiske med en klar leder til de løse strukturene uten en klar, fast ledelse.⁷¹ Begrepet «samarbeid» er også ment å tydeliggjøre at gruppen kan være organisert på ulikt vis og likevel omfattes. Det fremgår videre at det ikke nødvendigvis er et krav om at medlemmene har faste oppgaver, fellessamlinger eller at gruppen har en hierarkisk struktur.⁷²

Disse uttalelsene står i sterk kontrast til forarbeidene til den gamle lovteksten hvor det fremgår at: «Ved vurderingen av om det foreligger en «organisert gruppe», vil det være av betydning om det er etablert en viss organisatorisk eller hierarkisk struktur, om gruppen har internasjonale forgreininger, om det er avtalt en bestemt arbeidsdeling mellom medlemmene, om gruppen har tilknytning til bestemte lokaler, om deltakerne møtes jevnlig mv.»⁷³ Ved at «mv.» (med videre) benyttes, er det også aktuelt å vektlegge andre momenter enn disse.

Dagens organiserte kriminelle grupper fremstår å ha en annen type oppbygning enn hva man tidligere har forbundet med fenomenet. Ved at man nå sikter seg inn på å ramme denne typen grupper, dreier man fokuset også mer mot de midlertidige «ad hoc»-tilfellene. Det synes å være lite som tyder på at kriminelle grupper i Norge i dag har den hierarkiske oppbygningen til en mafiaorganisasjon, slik situasjonen har vært, eller fortsatt er, i andre land.

Noe av bakgrunnen for å endre og utvide definisjonen av «organisert kriminell gruppe» var derfor et ønske om å favne over grupper med en flatere og løsere struktur. Det har følgelig blitt et behov for å gå bort fra å tillegge organisatorisk eller hierarkisk struktur betydelig vekt ved vurderingen av om det er tale om en «organisert kriminell gruppe».

⁷⁰ Prop. 131L (2012-2013) s. 76.

⁷¹ Prop. 131L (2012-2013) s. 77.

⁷² Prop. 131L (2012-2013) s. 83.

⁷³ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 96.

Denne kursendringen støttes opp med at momentet om hierarkisk oppbygning ifølge flere aktører har vært meget utfordrende, og at det synes å være en rådende oppfatning om at fraværet av hierarki og kommandolinjer hos en gruppe gjør at enkelte miljøer faller utenfor bestemmelsens anvendelsesområde.⁷⁴

Det er altså nå tilstrekkelig at det kan påvises et samarbeid av en «viss fasthet». Mer tilfeldig og sporadisk samarbeid og kriminalitet av tre eller flere personer vil imidlertid normalt falle utenfor.⁷⁵ Med fasthet kan man tenke seg at gruppens oppbygning må ha evne til å være stabil og konsistent over en viss periode. Et slikt synspunkt er også i stor grad i tråd med definisjonen av «strukturert gruppe» i Palermo-konvensjonen artikkel 2 bokstav c).⁷⁶

Terskelen for å kunne rammes kan imidlertid ikke være for lav, og kravet til fasthet setter en viss nedre grense. Den organiserte kriminelle gruppen må ha en noe stabil struktur som gjør den velegnet til å utføre kriminelle handlinger. Det må nok også foreligge en viss rød tråd gjennom de handlingene som er blitt utført av de aktuelle personene, om at dette er kriminelle handlinger som er gjennomført av dem med forsett.

Lovendringen tyder likevel på at samarbeid mellom personer skal omfattes i større grad, og at det ikke kreves en altfor nær og sterk tilknytning mellom deltakerne. Dette er i tråd med hvordan organisert kriminalitet har utviklet seg de siste årene, ved at personene i økende grad organiserer seg på mer uformelle måter, og ofte leier inn folk til å gjøre store deler av grovarbeidet.⁷⁷ En slik fokusendring står også i kontrast til de klassiske mafia-gruppene som opererer over lang tid og består av et hierarki. Dersom en gruppe mangler fast struktur og en bestemt klar rollefordeling kan det nå antakelig bli enklere å ramme disse.

Ved at kravet til «organisert kriminell gruppe» er endret i 2013 og ment å være noe svakere, vil heller ikke de nevnte kriteriene ovenfor fra forarbeidene og rettspraksis før lovendringen uten videre kunne videreføres i like stor grad som tidligere. Dette gjelder spesielt for de såkalt mobilt vinningskriminelle, som har blitt et stadig økende problem de siste årene. Slike grupper av personer kan være en like stor trussel mot samfunnet som de mer etablerte

⁷⁴ Se eksempelvis høringsuttalelsen fra Kripos (2012) s. 7-11.

⁷⁵ Prop. 131L (2012-2013) s. 83.

⁷⁶ «*Strukturert gruppe*»: gruppe som ikke er tilfeldig opprettet for umiddelbart å begå et lovbrudd, og som ikke trenger å ha formelt definerte roller for medlemmene, kontinuitet i medlemskapet eller en utviklet struktur.

⁷⁷ VG.no (11.06.12): <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/politi-hverdagen/politiet-refser-mafiaparagrafen-mange-har-sluppet-unna/a/10073769/>

hierarkiske gruppene som var siktemålet da bestemmelsen trådte i kraft, og unngår flere av de nevnte faktorene som kan vektlegges.

Momentene i forarbeidene om at gruppen har tilknytning til bestemte lokaler og at deltakerne møtes jevnlig, kan nok ikke sies å være like aktuelt i den virkeligheten som foreligger i dag. At noen har tilknytning til bestemte lokaler taler antakelig ikke like mye for at det foreligger en «organisert kriminell gruppe», som det har gjort tidligere.

Et slikt synspunkt kan blant annet begrunnes med at profesjonelle kriminelle nå i stor grad holder kontakt og planlegger sine handlinger gjennom kommunikasjonsmidler som telefon og internett. Teknologien utvikler seg stadig, og gjør dermed fysiske møter mindre viktig. På den annen side har man eksempelvis NOKAS-saken hvor ulike lokaler ble benyttet og MC-klubber som Hells Angels som i stor grad samles på bestemte steder.

Det er uansett en konkret helhetsvurdering av alle de aktuelle momentene fra forarbeider og rettspraksis, om det foreligger et «samarbeid» mellom personene i lovens forstand. Hovedutfordringen ligger følgelig i å bevise at det foreligger en «organisert kriminell gruppe». Skjønnsmessige momenter og vage uttalelser i forarbeidene har bidratt til å gjøre det utfordrende for rettsanvenderen å slå fast om vilkårene i lovteksten er oppfylt. Dette underbygges videre med de strenge kravene som følger av legalitetsprinsippet, ved at det må foreligge en tilstrekkelig klar lovhjemmel for å kunne dømmes.

3.1.4 «mellom tre eller flere personer»

Gruppen må ifølge lovteksten bestå av et visst minimum av personer. En naturlig språklig forståelse av «organisert gruppe» taler også for at det foreligger et slikt minimumskrav. Ved at det eksisterer et slikt vilkår, medfører dette at det heller ikke stilles for lave og løse krav til hva som kan omfattes av bestemmelsen.

En slik utforming er dessuten i tråd med Palermo-konvensjonen som etter artikkel 2 a) krever minst tre eller flere personer for at det foreligger en «organisert kriminell gruppe»⁷⁸, og definisjonen i EUs rammebeslutning og handlingsplan art. 1 (1) som krever et samarbeid mellom flere enn to personer, for at det foreligger «organisert kriminalitet».⁷⁹

⁷⁸ The United Nations Convention against Transnational Organized Crime (UNTOC) 2000.

⁷⁹ EUs rammebeslutning om bekjempelse av organisert kriminalitet (2008/841/JHA).

Det aktuelle vilkåret må ifølge forarbeidene «ikke forveksles med et krav om at minst tre personer skal begå den konkrete kriminelle aktiviteten. Det er tilstrekkelig at den enkelte har kjennskap til at den aktuelle kriminelle handlingen er utøvd som ledd i aktivitetene til en organisert kriminell gruppe».⁸⁰

Vedkommende må følgelig være klar over hovedtrekkene i samarbeidet, at det totalt består av minst tre personer (inkludert ham selv) og endelig samarbeidets kriminelle profil.⁸¹ Personen trenger dermed ikke ha full kunnskap om hele apparatet og de involverte. Skyldkravet som følger av norsk rett forutsetter også at den siktede utviser tilstrekkelig forsett jfr. strl. § 40, med hensyn til sin rolle i samarbeidet og de andre vilkårene.⁸²

Medlemstallet behøver ifølge forarbeidene ikke å være konstant, og det kreves heller ikke at det er en viss kontinuitet i medlemsmassen. Dette tilsier at nye personer kan komme til og falle fra underveis. Det avgjørende er følgelig at gruppen består av det angitte minimumskravet til personer i gjerningsøyeblikket, noe som også vil være skjæringstidspunktet for når minstekravet for deltakelse kan anses oppfylt.

Det kreves ikke at gjerningspersonen deltar aktivt i gruppen. Også personer som har sporadisk kontakt med gruppen vil kunne rammes.⁸³ Et eksempel fra rettspraksis er Rt. 2009 s. 397 som gjaldt organisert kredittkortsvindel. I (30) uttales det: «Strl. § 60a er [...] gitt anvendelse, selv om lagmannsretten ikke har ansett ham som en del av selve den kriminelle gruppen».

I slike tilfeller blir det imidlertid ofte utfordrende å bevise at gjerningspersonen har utvist tilstrekkelig skyld. For slike mer perifere personer er det også en problematikk i relasjon til i hvilken grad vedkommende kan være «dratt inn» i gruppen i forhold til selvstendig initiativ. Problematikken kan kobles til vilkåret «som ledd i aktivitetene» og årsakssammenheng.⁸⁴ På denne måten er det følgelig en viss indre relasjon mellom vilkårene, som gjør at det kan oppstå utfordrende tolkningsproblemer også i skjæringsfeltet mellom disse.

Den mer perifere kontakten kan også illustreres med Rt. 2010 s. 1283, som gjaldt straffutmåling for innførsel av et meget stort parti amfetamin. I (11) uttales det: «[...] Ingen av de tiltalte er funnet å inngå i gruppen, men de seks er alle idømt for overtredelse av strl. §

⁸⁰ Prop. 131L (2012-2013) s. 78.

⁸¹ Norsk Lovkommentar: Gyldendal Rettsdata ved Magnus Matningsdal (note 594).

⁸² *Forsett* beskriver den skyldformen som foreligger når den som utfører en handling gjør det bevisst.

⁸³ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 39.

⁸⁴ Se punkt 2.3.2 om dette vilkåret.

60a, fordi de var klar over at innførselen av amfetamin til Norge var et ledd i gruppens virksomhet» og (35): «Hovedformålet med bestemmelsen er å ramme de personer som selv har vært aktive og sentrale i den organiserte kriminelle gruppen. Men bestemmelsen retter seg også mot den som forsettlig yter en slik gruppe bistand, uten selv å være den del av den».

Dette tilsier videre at personer som eksempelvis leies inn for å utføre vakthold eller yter bistand på andre måter under en straffbar handling kan risikere å få strafforhøyelse. Et eksempel er tiltalte «L» i Rt. 2007 s. 1056 (NOKAS), som gjaldt utmåling av straff for personene som var domfelt for ranet av tellesentralen Norsk Kontantservice AS. I (247) uttales det: «[...] Han er heller ikke ansett for å være den del av den organiserte kriminelle gruppen som sto bak ranet, men § 60a kommer til anvendelse også for hans del».

Hvor stor rolle og aktiv den enkelte i den kriminelle gruppen har vært, vil til syvende og sist måtte gjenspeiles i den konkrete straffutmålingen.

3.1.5 «har som et hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år», eller at «en ikke ubetydelig del av aktivitetene består i å begå slike handlinger»

Dette vilkåret i lovteksten inneholder to alternativer, og retter seg mot selve formålet til den kriminelle gruppen. Vilket om «en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år» må ikke blandes med vilkåret om «straffbar handling» i bestemmelsens første ledd.⁸⁵

Første alternativ: «har som et hovedformål å begå en handling...»

En naturlig språklig forståelse av ordlyden taler for at den aktuelle straffbare handlingen må være noe som gruppen hovedsakelig bedriver og som de ønsker å gjennomføre. Straffbare handlinger som ikke oppfyller vilkåret om fengsel i minst 3 år, faller utenfor.

Ofte kan det være vanskelig å bevise hvilket hovedformål en gruppe har. Dette er imidlertid en naturlig følge av at kriminelle grupper sjelden proklamerer sine samfunnsskadelige formål og handlinger. Uten andre bevis vil man da ifølge forarbeidene «langt på vei være henvist til å trekke slutninger om formålet ut fra den virksomheten gruppen inntil da har utfoldet».⁸⁶ En slik fremgangsmåte er også i samsvar med Palermo-konvensjonen artikkel 5 nr. 2: «Kunnskap, forsett, mål, formål eller avtale [...] kan utledes fra objektive faktiske forhold».

⁸⁵ Se punkt 3.1.1 om dette vilkåret.

⁸⁶ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 96.

Det som fremstår som formålet til gruppen utad, er imidlertid ikke avgjørende. Bestemmelsen omfatter ifølge forarbeidene også organiserte grupper som rent faktisk driver alvorlig kriminell virksomhet, selv om hovedformålet skulle være et annet eller eventuelt ikke lar seg bevise.⁸⁷ På denne måten rammes tilfeller som utad fremstår som lovlige, men som egentlig bare benyttes for å skjule de egentlige kriminelle handlingene til gruppen. Muligheten for å ramme disse kan antakelig begrunnes med at straffverdigheten gjør seg gjeldende i vel så stor grad for de tilfellene.

På enkelte områder vil det være enklere å fastslå hovedformålet, og dette blir en bevismessig vurdering som politi- og påtalemyndighetene må tilfredsstillere retten om. Det er eksempelvis forskjell på utfordringene med å bevise straffbare handlinger som narkotikakriminalitet, menneskehandel og vinningsforbrytelser.

Andre alternativ: «en ikke ubetydelig del av aktivitetene består i å begå slike handlinger»

Dette alternativet må ses i sammenheng med vilkåret i første alternativ. Selv om gruppen ikke har som direkte hovedformål å begå de aktuelle straffbare handlingene som oppfyller 3 års-vilkåret i lovteksten, kan de likevel rammes.

Før lovendringen i 2013 var det et krav i andre alternativ om at «en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger». Ordlyden «vesentlig» og «virksomheten» har nå blitt byttet ut med «en ikke ubetydelig del» og «aktivitetene».

En naturlig språklig forståelse av vilkåret «vesentlig» taler for at det må dreie seg om en relativt stor del, men det er vanskelig å fastlegge hvor mye som konkret menes. Ordlyden «en ikke ubetydelig del» kan ikke sies å gi så mye mer veiledning, men taler antakelig for at det stilles noe mildere krav for å kunne omfattes.

Forarbeidene til lovendringen uttaler at endringen av ordlyden bare er ment som en språklig justering fordi liten anvendelse av bestemmelsen kanskje blant annet skyldes utformingen av kriteriet. Begrepet «aktivitetene» istedenfor «virksomheten», er ment å hindre at gruppen skal forstås som at den opptrer i flokk.⁸⁸ Endringen kan dermed bidra til at anvendelsesområdet blir bredere, og at vilkåret anses oppfylt i større grad enn tidligere.

⁸⁷ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 96-97.

⁸⁸ Prop. 131L (2012-2013) s. 73.

Når det gjelder hvor stor del alternativet må omfatte, finnes det uttalelser i forarbeidene fra før lovendringen. Her fremgår det at: «Består en tredjedel av gruppens aktiviteter i ulovlig virksomhet, vil også dette normalt måtte betraktes som en vesentlig del. Hvor grensen nærmere skal trekkes må bero på de konkrete omstendigheter i saken, blant annet på hvor alvorlig kriminalitet det dreier seg om».⁸⁹

Andelen som kreves vil dermed variere ut fra kriminalitetstype og om det er tale om eksempelvis menneskehandel, narkotika- eller vinningskriminalitet, da strafferammene og alvorlighetsgraden er forskjellig. Man må følgelig være forsiktig med å binde seg til å kreve en bestemt andel, fordi et mindre omfang altså vil kunne omfattes. Hvor mye som kreves er uansett ikke ment å være snevrere nå enn før lovendringen.

Etter forarbeidene til lovendringen skal samarbeidet mellom personene «ikke lenger bestå utelukkende eller i det vesentligste av å begå alvorlig kriminalitet. At samarbeidets profesjonalitet er knyttet til lovlig virksomhet, skal ikke være til hinder for at bestemmelsen kan komme til anvendelse. I motsatt fall vil regelen i kriminelle kretser innby til en slik sammenblanding nettopp for å unngå at straffskjerpelsesregelen kommer til anvendelse.

Samtidig må kriminaliteten ikke bare være sporadisk forekommende. Det må kunne påvises et kriminelt mønster, men ikke at dette nødvendigvis er den dominerende aktiviteten».⁹⁰ Med mønster kan man ut fra en ordlydstolkning se for seg et systematisk arrangement med et minimum av gjentakelse og frekvens i handlingene.

Det aktuelle vilkåret kan derfor særlig få betydning i økonomiske saker hvor straffbare handlinger begås i tilknytning til en ellers lovlig virksomhet. Deler av foretaket er eksempelvis lovlig, men det blir også drevet eller forsøkt drevet, kriminelle aktiviteter gjennom dette. Virksomheten kan på denne måten dekke over de ulovlige handlingene slik at de ikke omfattes.

Organiserte kriminelle handlinger utført gjennom lovlig virksomhet ved eksempelvis hvitvasking er et alvorlig lovbrudd som kan være utfordrende å oppdage, og som dermed øker straffverdigheten. I slike tilfeller vil forhøyelse av strafferammen gjennom strl. § 60a kunne komme til sin fulle rett og være i tråd med lovgivers intensjoner.

⁸⁹ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 96-97.

⁹⁰ Prop. 131L (2012-2013) s. 77.

Et eksempel fra rettspraksis er Rt. 2007 s. 399. De dominerende forhold i saken var organisert innførsel og salg av amfetamin, og dette ble gjennomført blant annet gjennom et enkeltpersonforetak i form av en pizzarestaurant. Høyesterett siterer lagmannsrettens uttalelse i (18) og støtter seg til deres straffutmåling: «Den økonomiske kriminalitet knyttet til restaurantdriften har pågått over svært lang tid, og har vært vanskelig å avsløre. Den straffbare del av virksomheten er planmessig utført».

En gruppe som særlig kan være aktuell å ramme etter andre alternativ, er også de såkalte 1 % miljøene i Norge. Dette er betegnelsen på MC-klubbene som selv definerer seg som lovløse, med sine egne lover og regler. De ønsker å være en respektert og fryktet aktør, ikke bare innad i motorsykkelmiljøet, men også i det kriminelle miljøet og i samfunnet for øvrig.⁹¹ Politiet har registrert en vedvarende aktiv rekruttering til de kriminelle MC-gjengene i Norge og internasjonalt. Statistikk viser at disse klubbene ofte er involvert i kriminelle aktiviteter, bestående av narkotikaomsetning, grov vold, torpedovirksomhet og alvorlige trusler.⁹²

De helsemessige, sosiale og økonomiske kostnadene ved blant annet narkotikamisbruk er dermed en viktig begrunnelse for at regjeringen ønsker å styrke arbeidet mot disse gruppene. En slik politikk kommer også til uttrykk i den nylig utgitte håndboken som er laget for å styrke arbeidet med å forebygge og bekjempe kriminelle MC-gjenger.⁹³ Her pekes det også på at enkelte 1 % MC-klubber ønsker å kombinere legal og illegal virksomhet ved å investere deler av sitt overskudd i ordinær næringsvirksomhet, noe som dermed gjør dette alternativet i bestemmelsen særlig aktuelt.

Til nå har det imidlertid vist seg å være utfordrende å dømme personer i disse klubbene, og den nylige lagmannsrettsdommen LH-2013-137778 (05.12.2013) var første gang flere Hells Angels-medlemmer ble dømt som en «organisert kriminell gruppe» etter § 60a.⁹⁴

Lagretten fant det i denne saken bevist at de tiltalte planla, organiserte og gjennomførte narkotikasmugling. Leveransene omfattet i alt fem ulike turer fra Oslo til Trondheim. De tiltalte hadde ulik involvering og deltakelse i leveransene. Fire av de tiltalte hadde tilknytning til motorsykelklubben Hells Angels. De avgjørende bevisene var politiets opplysninger som fremkom i avlyttede telefonsamtaler under kommunikasjonskontroll. Til sammen gikk

⁹¹ Kripos: Den organiserte kriminaliteten i Norge – Trender og utfordringer (2013-2014) s. 33.

⁹² Meld. St.7 (2010-2011) s. 67-68.

⁹³ Forebygge og bekjempe kriminalitet fra énprosentmiljøet og kriminelle MC-gjenger – Håndbok for politi og kommunale myndigheter (2014) s. 4.

⁹⁴ NRK.no (15.11.13): <http://www.nrk.no/ytring/en-seier-for-patalemyndigheten-1.11360064>

etterforskerne gjennom mer enn 700 timer avlytting, 35 000 telefonsamtaler og 24 000 SMSer.⁹⁵ Illustrasjonen viser også den store betydningen av kommunikasjonskontroll.⁹⁶

Lagmannsretten fant at organiseringen i den kriminelle gruppe hadde likhetstrekk med strukturen i motorsykelklubben, og at klubbens struktur og fasiliteter la til rette for medlemmenes kriminalitet. De straffbare handlingene ble imidlertid ikke ansett begått av Hells Angels som klubb, ei heller i regi av klubben. Lagmannsretten fant likevel grunn til å legge vekt på de tiltaltes tilknytning til den når det kom til spørsmålet om organiseringen. De tiltalte medlemmene anket saken til Høyesterett, hvor den nylig ble avvist.⁹⁷

Det blir dermed interessant å se om det etter lovendringen, særlig overfor 1 % MC-miljøene, vil bli en økning i antall saker hvor § 60a blir benyttet og kommer til anvendelse.

Utfordringene som politi- og påtalemyndighetene mener følger med disse gruppene kan dermed antakelig bli forebygget i større grad enn tidligere.

3.1.6 Kort oppsummert om utfordringene knyttet til vilkårene i strl. § 60a

Før lovendringen synes mangelen på nødvendig struktur innad i gruppen å være hovedårsaken til at ikke flere ble dømt etter § 60a. Oppfatningen om at momentet om organisatorisk eller hierarkisk struktur skulle tillegges betydelig vekt har vært problematisk. Det har også heftet utfordringer med å definere hvem som inngår i nettverket/gjengen/grupperingen og hvem som kun er tilknyttet, for eksempel gjennom en kriminell handling eller en handling som tilrettelegger for kriminalitetsutøvelsen.

Lovgiver synes å ha sendt ut vage signaler gjennom forarbeidene da det indirekte ble henvist til mafialiknende organisasjoner og strukturer som likner på dette. Det er lite som tyder på at kriminalitet i Norge har denne klassiske oppbygningen, og på denne måten har det blitt en tilbakeholdenhet med å legge til grunn at det foreligger organisert kriminalitet.

Anvendelsesområdet til § 60a har ved lovendringen blitt forsøkt utvidet i tråd med lovgivers intensjoner. Forarbeidene er blitt «myknet opp», ved at det stilles løsere krav til gruppens struktur. Selv om disse endringene er gjort, foreligger det likevel utfordringer knyttet til den løsningen vi nå har i bestemmelsen. Det problematiske vil fortsatt ligge i å oppfylle og bevise utover enhver rimelig tvil de materielle vilkårene knyttet til «organisert kriminell gruppe».

⁹⁵ NRK.no (21.01.13): <http://www.nrk.no/nordnytt/overvaket-tusenvis-av-samtaler-1.10880362>

⁹⁶ Se mer om dette i punkt 3.

⁹⁷ Nordlys.no (23.05.14): <http://www.nordlys.no/nyheter/article7376716.ece>

3.2 Bevismessige utfordringer

Når det gjelder de bevismessige utfordringene som gjør seg gjeldende ved anvendelse av § 60a, er disse ulike alt etter hva slags type straffbare handlinger man står ovenfor. Det har i praksis eksempelvis vist seg lettere å få gjennomslag for § 60a i større narkotikasaker enn i saker som gjelder vinningskriminalitet. Dette kan synes å være naturlig som følge av at narkotikakriminalitet ofte krever flere ressurser og mer planlegging.

Bestemmelsen har derimot vært overraskende lite brukt i saker som gjelder menneskehandel, selv om dette er en type kriminalitet gjennomgående er svært godt organisert med internasjonale forgreininger og samarbeid mellom kriminelle aktører i en rekke land.⁹⁸ I Norge, i likhet med resten av verden, har fokus med menneskehandel vært på seksuell utnyttelse.⁹⁹ Slike handlinger er forbudt i henhold til strl. § 224, og strafferammen oppfyller vilkåret for at noen skal kunne dømmes som en «organisert kriminell gruppe» etter § 60a.

Det kan følgelig stilles spørsmålstegn til hvorfor ikke § 60a er blitt mer brukt i saker om menneskehandel. Slike saker må klart nok ofte kunne sies å oppfylle de grunnleggende vilkårene i bestemmelsen med tanke på planlegging, organisering og gjennomføring. De åpne grensene i Schengen-området gjør dessuten Norge tilgjengelig, og sannsynligvis attraktivt for menneskehandel og prostitusjon, på grunn av vår økonomiske situasjon.

Innen bevisproblematikken er det imidlertid ofte slik at jo mer vage og vide/snevre lovformuleringer som benyttes, dess mer utfordrende bevisproblemer vil man kunne få. Det er naturlig at jo vagere fenomenet i samfunnet er å beskrive, jo vanskeligere er det også å bevise de aktuelle tilfellene i praksis for politi- og påtalemyndighetene.

Når lovgiver håndterer et definisjons- eller reguleringsproblem med et vidtfavnende begrep, vil problemene kunne spre seg til andre nivåer i strafferettssystemet. Rettsanvendere kan eksempelvis reservere seg fra å benytte bestemmelsen i praksis på grunn av utformingens vaghet. Fenomenet organisert kriminalitet må ut fra denne gjennomgangen kunne sies å være gjenstand for dette. Det kan slik sett sies å være en følgeproblematikk mellom lovutformingen og beviskravene, noe som gjør det utfordrende å benytte § 60a i flere tilfeller.

⁹⁸ Muntlig kilde ved Statsadvokat i Hordaland, Rudolf Christoffersen (13.02.14).

⁹⁹ Politidirektoratet: Tendenser i kriminaliteten – Utfordringer i Norge (2014) s. 23.

3.3 Betydningen av strl. § 60a under den konkrete straffutmålingen

At en straffbar handling utøves som ledd i organisert kriminalitet gjør at den gjennomgående fremstår som mer alvorlig og samfunnsskadelig, noe som også har blitt synliggjort av regjeringen.¹⁰⁰ En utfordring kan dermed være å få strafferammen til å gjenspeile straffverdigheten til den organiserte kriminaliteten i tråd med forholdsmessighetsprinsippet. I norsk strafferett går forholdsmessighetsprinsippet ut på at det skal være et rimelig forhold mellom straffen, gjerningspersonens skyld og grovheten av den begåtte handling.¹⁰¹

3.3.1 Organisering og profesjonalitet som etablerte momenter

Før strl. § 60a ble vedtatt fantes det ingen generelle bestemmelser om straffen for organisert kriminalitet i norsk straffelovgivning, og ingen bestemmelser i straffeloven nevnte uttrykkelig organisert kriminalitet som straffskjerpelsesgrunn.¹⁰² At den straffbare handlingen var ledd i en organisert virksomhet, har imidlertid vært et generelt straffutmålingsmoment som ble tillagt betydelig vekt i rettspraksis i skjerpene retning. Dette kan eksemplifiseres gjennom blant annet uttalelsene fra Høyesterett i Rt. 1995 s. 516, Rt. 1998 s. 1673 og Rt. 1999 s. 5.

Det skjerpene momentet har også gjort seg gjeldende i ettertid av bestemmelsen. Selv om det ikke er tatt ut tiltale for overtredelse av § 60a som følge av organisert kriminalitet, kan følgelig graden av profesjonalitet og organisering vektlegges under straffutmålingen jfr. eksempelvis Rt. 2008 s. 1064 (18), Rt. 2008 s. 1373 (16) og Rt. 2011 s. 765 (23).

En utfordring for domstolene kan dermed være å få strafferammene hvor det ikke er tatt ut tiltale etter § 60a, til å stå i forhold til situasjoner hvor bestemmelsen kommer til anvendelse.

3.3.2 Virkningene av at bestemmelsen kommer til anvendelse

Strl. § 60a åpner for å skjerpe straffen ved organisert kriminalitet, men pålegger ingen plikt for domstolene til å gjøre dette. Maksimumsstraffen i straffebudet kan forhøyes til det dobbelte, men likevel ikke med mer enn 5 års fengsel.

Retten må i det enkelte tilfellet fastsette en straff som er rimelig og rettferdig ut fra de konkrete forholdene i saken. Dersom det foreligger rimelig tvil om at det foreligger en «organisert kriminell gruppe», skal tvilen komme de tiltalte til gode og det skal dermed ikke

¹⁰⁰ Meld. St.7 (2010-2011) s. 7.

¹⁰¹ Gisle: *Jusleksikon* (2010).

¹⁰² Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 36.

foretas noen straffskjerpelse ved hjelp av § 60a. Hvorvidt straffen bør skjerpes vil ifølge forarbeidene før og etter lovendringen, «særlig bero på hvilken rolle den siktede har hatt i den organiserte kriminelle gruppen. Et hovedformål er å straffe bakmennene i organisert kriminalitet og andre sentrale aktører strengt».¹⁰³

Organisert kriminalitet synes å være i stadig utvikling, men det er naturlig at noen personer sitter på mer ansvar og planlegging enn andre, slik at disse fremstår som en viktig målgruppe. En utfordring er imidlertid at en gjennomgang av rettspraksis viser at § 60a på den ene siden har fått et noe for snevert anvendelsesområde, og på den annen side at det er indikasjoner på at anvendelsen av bestemmelsen ikke har hatt tilstrekkelig skjerpende virkning.¹⁰⁴

Bare ca. en tredjedel av politidistriktene/særorganene har oppnådd rettskraftige dommer hvor § 60a er anvendt. Da kampen mot organisert kriminalitet ble evaluert i 2010-2011, forelå det 58 dommer hvor 131 personer var domfelt for overtredelse av bestemmelsen.¹⁰⁵ Dette resultatet ble ansett å være et lavt tall sett i forhold til det sterke ønske om å ramme denne økende typen alvorlig kriminalitet.

De klare tilfellene av en «organisert kriminell gruppe» synes på sin side å være enkle å gjenkjenne ved at det er tale om flere involverte personer som har utført grove kriminelle handlinger, og i slike tilfeller foreligger det domfellelse etter § 60a, slik som i Rt. 2007 s. 1056 (NOKAS) og Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy). Dette til tross for at det også er tatt til orde for at NOKAS-ranet kanskje ikke var organisert kriminalitet.¹⁰⁶

Når det gjelder selve betydningen av § 60a under den konkrete straffutmålingen kan det blant annet vises til LB-2012-017669 som følger opp tidligere rettspraksis. Lagmannsretten la her til grunn at «straffen skal utmåles på grunnlag av en konkret vurdering av straffverdigheten av de handlinger som er begått, herunder handlingens preg av å være utøvd som ledd i en organisert gruppe».

Videre kan det vises til Rt. 2007 s. 1056 (NOKAS) hvor det uttales i (78) at: «Betydningen av at en forbrytelse er begått som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, vil kunne variere etter forbrytelsens art, organisasjonens størrelse og styrke og de nærmere

¹⁰³ Prop. 131L (2012-2013) s. 77.

¹⁰⁴ Meld. St.7 (2010-2011) s. 90.

¹⁰⁵ Meld. St.7 (2010-2011) s. 98.

¹⁰⁶ Gottschalk: *Organisert kriminalitet: Kunnskapsledelse mot kriminelle organisasjoner* (2007) s. 110.

omstendigheter». Det blir følgelig en konkret skjønnsmessig helhetsvurdering, hvor domstolene må ta alle momentene som gjør seg gjeldende i saken med i utmålingen.

Den omstendighet at domfelte har en aktiv rolle i et mer omfattende nettverk, tillegges vekt i skjerpende retning jfr. eksempelvis Rt. 2006 s. 1462 avsnitt 9 (førstvoterende) og avsnitt 41 (tredjevoterende) jfr. også LH-2013-137778, som henviser til denne dommen.

I Rt. 2006 s. 669, som gjaldt omfattende prostitusjonsvirksomhet av utenlandske kvinner i Norge, var den domfelte ifølge Høyesterett i kjerneområdet for anvendelsen av § 60a. Dette hadde ifølge (18) «stor betydning ved straffutmålingen», og i Rt. 2007 s. 399 (17) uttales det at: «Hvorvidt det er behov for å skjerpe straffenivået i forhold til tidligere praksis, avhenger av hvilken rolle vedkommende har, og hvor langt organisasjonsmomentet er tillagt vekt i de tidligere avgjørelser som benyttes som sammenligningsgrunnlag».¹⁰⁷ Synspunktet er fulgt opp i senere avgjørelser jfr. eksempelvis Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy) (45), Rt. 2010 s. 1283 (16) og Rt. 2012 s. 283 (30).

Når det gjelder narkotikakriminalitet, som er særlig aktuelt i dag, er det gjennomgående slik at innførsel av narkotika straffes strengest, samtidig som den rene oppbevaring straffes mildest. Mellom disse to ytterpunktene ligger salg, kjøp og frakt av narkotika jfr. LH-2013-137778. Innførsel av narkotika gjennom organiserte kriminelle grupper bør dermed straffes strengt.

Frem til 2009 ble det bare i fem av 407 saker som gjaldt omsetning av narkotika, dømt for organisert kriminalitet ved bruk av § 60a.¹⁰⁸ Det er imidlertid lagt til grunn i rettspraksis at § 60a får mindre selvstendig betydning i narkotikasaker, idet overtredelsens karakter, herunder at den har skjedd som ledd i en organisert virksomhet, uansett er et straffutmålingsmoment og et tema for vurderingen av overtredelsens grovhet. Dette kan også eksemplifiseres med lagmannsrettens uttalelse i Rt. 2008 s. 1064 (16), som Høyesterett slutter seg til i (17)-(18).

En slik tilnærming kan være viktig å være klar over, da organisert narkotikakriminalitet må kunne sies å være et område hvor § 60a vil være særlig anvendelig. Dette kan begrunnes ut fra narkotikaen sin samfunnsskadelige effekt, og den planleggingen og de ressursene som må til for å distribuere stoffene. En utfordring er dermed å avpasse straffutmålingen tilstrekkelig i slike tilfeller ved anvendelse av bestemmelsen.

¹⁰⁷ Norsk Lovkommentar: Gyldendal Rettsdata ved Magnus Matningsdal (note 592).

¹⁰⁸ Haraldsen: *Organisert kriminalitet og norsk lov*, <http://www.forskning.no/artikler/2009/mai/219831>

Ut over det å få bestemmelsen i bruk, kan imidlertid ikke denne tematikken sies å reise så store utfordringer. Strafferammen og straffutmålingslæren er så fleksibel at man vil kunne justere betydelig innenfor disse. Her er det mer en allmenn skjønnsproblematikk som må balanseres for å unngå forskjellsbehandling av de ulike tilfellene i praksis.

Mye tyder på at en endring og utvidelse av bestemmelsen heller ikke alltid forandrer hva man ender opp med som straff. Gjennom lovgivningsprosessen ble det også tatt til orde for å utvide strafferammene for organisert kriminalitet i enda større grad, for å sende ut preventive signaler til kriminelle personer. Når det gjelder spørsmålet om straffskjerping og det å øke strafferammene mot organisert kriminalitet ytterligere, har dette imidlertid generelt vist seg å ha liten effekt på den allmennpreventive virkningen.¹⁰⁹

En sentral følge av høye strafferammer er likevel de mange straffeprosessuelle sidevirkningene som aktualiseres, og disse vil bli beskrevet nærmere i det følgende.

¹⁰⁹ Se eksempelvis Jacobsen: *Diskusjonen om allmennprevensjonen sin faktiske virkning* (2004) s. 394 flg.

4. Straffeprosessuelle virkninger og utfordringer ved strl. § 60a

4.1 Sidevirkningene som sentral begrunnelse for utvidelse av bestemmelsen

Strafferammene har ikke bare den betydning at de angir rammen for domstolenes utmåling av straff. Strl. § 60a tredje ledd gir uttrykk for at: «*Forhøyelse av maksimumsstraffen etter bestemmelsen her får anvendelse i forhold til lovbestemmelser som tillegger strafferammen rettslig virkning, hvis ikke annet er bestemt*».

Det følger av forarbeidene at departementet inntok et standpunkt om at forhøyelse av strafferammen som følge av § 60a skulle få prosessuelle konsekvenser. Formålet var at personer i organiserte kriminelle grupper skulle kunne avsløres og straffes strengt.¹¹⁰

En viktig bakgrunn for innføringen av § 60a var at Norge på flere felt hadde lavere straffenivå innen organisert kriminalitet enn andre europeiske land. Dette var utfordrende og medførte at politiet ikke kunne bruke de utradisjonelle og ofte nødvendige etterforskningsmetodene, som kunne være påkrevd for å avdekke kriminelle nettverk og dermed skaffe avgjørende bevis.¹¹¹

Mange tvangsmidler og etterforskningsmetoder er gjort betinget av at saken gjelder et lovbrudd som kan føre til fengselsstraff av en viss lengde, og den aktuelle strafferammen har dermed også prosessuell betydning. Dette gjelder blant annet for pågrepelse og varetekt jfr. strpl. § 171 jfr. 184, razzia jfr. strpl. § 194, ransaking av person jfr. strpl. § 195, skjult fjernsynsovervåking jfr. strpl. § 202a og beslag av korrespondanse jfr. strpl. § 211.

Denne betingelsen gjelder også for såkalte *ekstraordinære etterforskningsmetoder* som hemmelig ransaking jfr. strpl. § 200a, teknisk sporing jfr. strpl. §§ 202b og 202c, kommunikasjonsavlytting jfr. strpl. § 216a og annen kommunikasjonskontroll jfr. strpl. § 216b, som forutsetter gjennomgående høyere strafferammer enn for tradisjonelle metoder.¹¹²

Ved at § 60a hever strafferammen, utvides følgelig virkeområdet for ulike tvangsmidler og de ekstraordinære etterforskningsmetodene. En slik virkning står i motsetning til ved gjentakelse jfr. strl. § 61 og sammenstøt av forbrytelser (konkurrens) jfr. strl. § 62, som bestemmer at forhøyelse av maksimumsstraffen ikke kommer i betraktning. Bakgrunnen for denne

¹¹⁰ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 50-52 og Prop. 131L (2012-2013) s. 76-77.

¹¹¹ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 7.

¹¹² Begrepet er ikke brukt i noen lovtekst og har ikke noe entydig innhold. En fellesnevner for disse metodene er at de foretas i det skjulte og uten at den mistenkte vet det jfr. Ot.prp. nr. 64 (1998-1999) punkt 3.3.

forskjellen er ifølge forarbeidene at det ikke var noe ønske om en tilsvarende reservasjon ved handlinger utøvet som ledd i organisert kriminalitet som følge av dens straffverdighet.¹¹³

Det særskilte etterforskningsprosjektet «Catch» kom med en treffende uttalelse angående bruken av forskjellige etterforskningsmetoder i høringsuttalelsen til bestemmelsen: «Det er for eksempel et paradoks at man i Norge i dag kan drive kommunikasjonsskontroll mot en person som omsetter noen grad med heroin, men samtidig er avskåret fra å avlytte telefonen til den samme personen når han smugler millioner av liter 96 % sprit til Norge, driver omfattende menneskesmugling eller aktivt planlegger og forbereder væpnet ran i mangemillionersklassen».¹¹⁴

Selv om den bærende begrunnelsen for vedtakelsen av § 60a ifølge forarbeidene var behovet for å *skjerpe den ordinære straffen*, er dermed også den utvidede adgangen til bruk av flere etterforskningsmetoder et viktig og nødvendig moment for bekjempe organisert kriminalitet.

Ved vedtakelsen av § 60a ble det fremhevet en viss skepsis i høringsuttalelsen til forarbeidene vedrørende selve formålet. Oslo statsadvokatembeter uttalte blant annet at: «Bestemmelsen vil ha flere straffeprosessuelle sidevirkninger når det gjelder etterforskningsmetoder for politiet, og reiser spørsmål ved om dette reelt sett er ett av hovedmotivene for forslaget. Departementet kritiseres for ikke å ha drøftet disse konsekvensene på et mer prinsipielt grunnlag. Etter Oslo statsadvokatembeters oppfatning er det i noen tilfeller behov for å utvide adgangen til å bruke ekstraordinære etterforskningsmetoder, men det advares sterkt mot at dette skjer som en «sidevirkning» av en kriminalisering som synes å ha andre formål».¹¹⁵

Det er gjennom etterforskningen at saken blir tilstrekkelig opplyst til at det kan tas ut riktig tiltale, at de relevante bevisene for saken blir innhentet og det dermed kan avgjøres om det foreligger straffbare handlinger utført av en «organisert kriminell gruppe».¹¹⁶ Et slikt synspunkt støttes også opp med uttalelsene i forarbeidene om at det «er et særlig behov for å kunne ta i bruk ekstraordinære etterforskningsmetoder ved organisert kriminalitet».¹¹⁷

¹¹³ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 41.

¹¹⁴ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 44.

¹¹⁵ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 48.

¹¹⁶ Kommunikasjonsskontrollutvalgets årsrapport (2012) s. 7.

¹¹⁷ Ot.prp. nr.62 (2002-2003) s. 41.

Det er følgelig naturlig å legge til grunn at muligheten for en utvidet bruk av flere etterforskningsmetoder var en av hovedårsakene til både vedtakelsen og utvidelsen av bestemmelsen. Sidevirkningene som følger av § 60a tredje ledd står følgelig særlig sentralt.

4.2 Utvidet adgang til bruk av ulike etterforskningsmetoder

På bakgrunn av at organisert kriminalitet normalt er vanskelig å avdekke, må det følgelig kunne sies å være et reelt behov for å kunne ta i bruk ekstraordinære etterforskningsmetoder. Mer tradisjonelle metoder er ikke alltid tilstrekkelige i slike situasjoner. Dersom politiet skal kunne forhindre, bekjempe og oppklare utfordringene med organisert kriminalitet, er det viktig at «politiet vet mest» og har tilstrekkelig informasjon til å kunne iverksette effektive tiltak. I motsatt fall, dersom politiet vet minst, vil kriminaliteten få friere spillerom.¹¹⁸

ØKOKRIM har blant annet understreket i høringsuttalelsen at «[A]nvendelsen av straffeloven § 60a [er] i all hovedsak [...] politiets eneste mulighet til å få tatt i bruk skjulte tvangsmidler som kommunikasjonskontroll og hemmelig ransaking i etterforskningen».¹¹⁹ Det er dermed viktig å ha et lovverk som er tilpasset de ulike utfordringene som man står ovenfor. En utvidelse av anvendelsesområdet til § 60a medfører følgelig at politiet får en økt tilgang til etterforskningsmetoder, og dermed har mulighet til å innhente bevis for straffeforfølgning og oppklare saker i enda større grad enn tidligere.

Et eksempel på at kommunikasjonskontroll stod helt sentralt ved etterforskningen av organisert kriminalitet er Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy).¹²⁰ Høyesterett uttaler i (26) at: «Kommunikasjonskontrollen avdekket omfattende kontakt mellom de domfelte med sikte på innførsel av store mengder hasjissj til Norge. De impliserte brukte kodebetegnelser for personer, arten av narkotika, kvanta og penger. Eksempelvis brukte flere av de domfelte et system med bokstaver i stedet for tall når de omtalte kvantum av narkotika eller ga videre telefonnumre. Denne systematiske bruk av koder, og hva samtalene egentlig gjaldt, ble etter hvert avdekket av etterforskerne».

Samordningsorganet, opprettet for å styrke innsatsen mot alvorlig og organisert kriminalitet på nasjonalt nivå, har også i sin årsrapport fra 2013 særlig pekt på behovet for innføringen av

¹¹⁸ Fahsing og Gottschalk: *Kriminelle organisasjoner* (2008) s. 232.

¹¹⁹ Prop 131L (2012-2013) s. 73.

¹²⁰ Se også LH-2013-137778 i punkt 2.3.5.

en ny skjult etterforskningsmetode, såkalt dataavlesning.¹²¹ Samordningsorganet understreker særlig faren for at økt bruk av kryptering i kriminelle miljøer gjør kommunikasjonskontroll som etterforskningsmetode mindre effektiv.¹²²

Det oppstår imidlertid flere betenkelige spørsmål og utfordringer når anvendelsesområdet til § 60a utvides og rettsstaten får flere virkemidler. Et problem er at rettssikkerhetsgarantier kan bli svekket dersom utvidelsen blir for omfattende i praksis.

Politiet kan eksempelvis forsøke å benytte seg av § 60a for å få tillatelse til overvåkning, på tross av at saken ikke er relatert til organisert kriminalitet.¹²³ Når saken en gang blir tatt opp for domstolene og underkjent, er skaden allerede skjedd ved at politiet sitter på sentrale personopplysninger. For vide fullmakter til politi- og påtalemyndighetene kan dermed i ytterste konsekvens medføre ren maktmisbruk. Kommunikasjonskontrollutvalget har også flere ganger påpekt at en henvisning til § 60a ikke i seg selv bør gi grunnlag for avlytting.¹²⁴

Heller ikke alle kriminalitetstyper legitimerer slike etterforskningsmetoder. Et eksempel på problematikken er «ulvejaktsaken» i Hedmark i 2014 hvor politiet antakelig benyttet § 60a for å kunne foreta telefonavlytting, noe som har blitt sterkt kritisert.¹²⁵ Det er tale om inngripende overvåkningsmetoder som bør reguleres og kontrolleres i tråd med det grunnleggende maktfordelingsprinsippet. Dette er et politisk-juridisk prinsipp som går ut på at statsmakten skal fordeles på tre uavhengige institusjoner: en lovgivende, en utøvende og en dømmende.¹²⁶

Beskyttelse av den individuelle autonomien står videre sterkt i strafferettssystemet, og to viktige prinsipper må som oftest avveies mot hverandre. Dette er de positive prinsipper som sikter på forebygging eller kontroll av kriminalitet, og de negative prinsipper som sikter på forebygging av misbruk av makt. Disse tilsvarende henholdsvis det horisontale og vertikale aspektet i samfunnet.¹²⁷ For å balansere disse prinsippene er det viktig at det foretas en grundig avveining av hensynet til både etterforskningen og personvernet.

¹²¹ Med *dataavlesning* forstås å skaffe seg tilgang til opplysninger i et ikke-offentlig elektronisk informasjonssystem ved hjelp av dataprogrammer eller på annen måte jfr. NOU 2009:15 s. 235.

¹²² Samordningsorganets årsrapport (2013) s. 8.

¹²³ Aftenposten.no (12.10.11): <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Utvalg-Politiet-avlytter-for-mye-5333415.html#.U0PSKBBn6V>

¹²⁴ Kommunikasjonskontrollutvalgets årsrapport 2012 s. 2.

¹²⁵ NRK.no (28.04.14): <http://www.nrk.no/ho/feil-a-bruke-mafiaparagraf-1.11687857>

¹²⁶ Store norske leksikon, <http://snl.no/maktfordelingsprinsippet>

¹²⁷ Gröning: *Towards a Theory of the Criminal Justice System* (2012) s. 39.

Det har også blitt fremsatt mye kritikk fra politi- og påtalemyndighetene på grunn av utfordringene knyttet til anvendelse av § 60a vedrørende slike ekstraordinære etterforskningsmetoder. Det kan i mange tilfelle være krevende å bevise at de forhold som etterforskes med tilstrekkelig sannsynlighet vil omfattes av § 60a, og således å tilfredsstille vilkåret om strafferamme i den enkelte regel om tvangsmiddelbruk. I den innledende fasen av en etterforskning er det normalt heller ikke nok informasjon i sakene til at politiet og deretter domstolen på forsvarlig grunnlag kan avgjøre om det er relevant med bruk av § 60a.¹²⁸

Videre er det blitt påpekt at om man skulle klare å bevise forholdene, og således få adgang til å ta i bruk det aktuelle midlet, er det ikke dermed gitt at man finner grunnlag for å ta ut tiltalte etter § 60a. I så fall vil heller ikke bevis innhentet ved bruk av det aktuelle tvangsmidlet kunne legges frem som bevis under hovedforhandlingen.

En utfordring er dermed at politiet vil kunne sitte på avgjørende bevis for at en straffbar handling med opp til 10 års strafferamme er begått uten at handlingene kan påtales. Bevis innhentet ved bruk av tvangsmidler vil dermed ikke kunne legges frem under hovedforhandlingen. Flere sentrale aktører har løftet dette frem som svært problematisk.¹²⁹

Noen aktører har imidlertid ment at strenge kriterier for bruk av § 60a i samspill med bruk av tvangsmidler, i all hovedsak ville bli løst ved å utvide adgangen til å bruke såkalt overskuddsinformasjon som bevis.¹³⁰

4.3 Utfordringer ved bruk av overskuddsinformasjon

Begrepet *overskuddsinformasjon* brukes ikke direkte i dagens lovtekst, men er blitt et innarbeidet uttrykk, særlig i relasjon til bruk av materiale fra kommunikasjonskontroll. Uttrykket vil kunne brukes om alle former for informasjon som samles inn i etterforskningen av andre straffbare forhold enn dem etterforskningskrittet var ment å avdekke.¹³¹

Politi- og påtalemyndighetene har en generell adgang til å bruke opplysninger som er avdekket ved etterforskning jfr. straffeprosessloven § 61c første ledd. Denne muligheten gjelder også for overskuddsinformasjon.¹³² For kommunikasjonskontroll og romavlytting har

¹²⁸ Kommunikasjonskontrollutvalgets årsrapport (2012) s. 7.

¹²⁹ NOU 2009:15 s. 159.

¹³⁰ NOU 2009:15 s. 162.

¹³¹ NOU 2009:15 s. 262.

¹³² Prop. 147L (2012-2013) s. 72

det imidlertid vært en snever adgang til å bruke slik informasjon. Sentrale dommer angående dette er Rt. 2005 s. 1200, Rt. 2006 s. 972, Rt. 2007 s. 1409 og Rt. 2010 s. 956.

Politi- og påtalemyndighetene har gitt uttrykk for at strpl. § 216i, som begrenser adgangen til å bruke slik overskuddsinformasjon som bevis, er egnet til å svekke politiets muligheter til å drive effektiv kriminalitetsbekjempelse.¹³³ Det er imidlertid nylig kommet en lovendring som tillater bruk av overskuddsinformasjon i mye større grad enn det som var aktuelt tidligere.¹³⁴

Forarbeidene til utvidelsen av loven uttaler at: «Departementet mener det er verdt å merke seg at lovgiver – på bakgrunn av kriminalitetsutviklingen – de siste tiårene har funnet det forsvarlig og nødvendig å gi rom for større grad av skjult etterforskning, basert på strenge vilkår og til dels omfattende kontroll av metodebruken. Den organiserte kriminaliteten er under vekst og representerer store og til dels nye utfordringer».¹³⁵

Bestemmelsen innebærer følgelig en betydelig utvidelse av adgangen til å benytte overskuddsinformasjon som bevis. Lovendringen vil dermed kunne medføre en økt bruk av § 60a, ved at andre straffbare forhold knyttet til organisert kriminalitet kan bli oppdaget. Det må i flere saker likevel foretas en helhetsvurdering av overskuddsinformasjon som ønskes ført som bevis, samt at det må vurderes opp mot et forholdsmessighetsvilkår og et subsidiaritetskrav.¹³⁶ Utfordringene for politiet er følgelig å kunne redegjøre for de grunner som bringer § 60a til anvendelse på ethvert trinn av saken.

Utvidelsen av både § 60a og adgangen til bruk av overskuddsinformasjon i 2013, gir likevel politi- og påtalemyndighetene videre rammer enn tidligere, noe som er med på å utfordre rettssikkerhetshensyn og personvernet. Utviklingen viser også at en utvidelse av lovgivningen på et område, kan få følger for andre områder og nivåer i strafferettssystemet.

4.4 Utfordrende prosessøkonomiske spørsmål og konsekvenser

Ved bruk av § 60a vil det også kunne oppstå flere prosessøkonomiske utfordringer. I saker som gjelder forbrytelser som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år, får man automatisk anke saken videre fra tingretten til lagmannsretten jfr. strpl. § 321 tredje ledd.

¹³³ NOU 2009:15 s. 262.

¹³⁴ Lov 21. juni 2013 nr. 86 om endringer i straffeprosessloven mv. (behandling og beskyttelse av informasjon).

¹³⁵ Prop. 147L (2012-2013) s. 79-80.

¹³⁶ Prop. 147L (2012-20213) s. 178.

Da bruk av § 60a medfører at strafferammen for mange vanlige forbrytelser vil overstige vilkåret, kan dette medføre utfordringer i form av et økt antall ankesaker for domstolene. Med den lange saksbehandlingstiden som i dag gjelder for flere lagmannsrettssaker, vil det være grunn til å frykte at det som kunne vært vunnet i form av skjerpet straffutmåling ofte vil gå tapt i form av sen reaksjon.¹³⁷ Lagmannsretten blir derimot ikke satt med lagrette jfr. strpl. § 352 tredje ledd, noe som ble bevisst vedtatt av hensyn til lagmannsrettens saksbehandling.

Domstolene kan følgelig bli tvunget til å henvise svært omfattende saker, selv om den finner at anken for de fleste forhold «klart» ikke vil føre fram, noe som i seg selv er utfordrende.¹³⁸ En automatisk ankerett vil følgelig også kunne føre til store utgifter og ressurser for domstolene, oppnevnte advokater, politi- og påtalemyndighet, arrestforvarere, administrasjon og tolker. Det er nok særlig i omfattende narkotikasaker og vinningskriminalitet de prosessøkonomiske utfordringene er størst, og disse områdene er sentrale for bruk av § 60a.¹³⁹

De prosessøkonomiske ulempene står dermed antakelig ikke alltid i forhold til det man vil kunne oppnå med bruk av bestemmelsen. Det kan følgelig være grunn til å stille et ekstra spørsmål til om § 60a bør benyttes i visse saker, dersom myndighetene ser at en ankebehandling vil medføre uforholdsmessig høye og unødvendige kostnader.

Organiserte kriminelle grupper kan dermed påføre staten utfordringer i form av store ressurser og kostnader ved en eventuell ankebehandling for domstolene, selv om dette i flere tilfeller må kunne anses som en medfølgende konsekvens ved bekjempelse av organisert kriminalitet.

¹³⁷ Ot.prp. nr.40 (1999-2000) s. 128.

¹³⁸ Norsk Lovkommentar: Gyldendal Rettsdata ved Magnus Matningsdal (note 596).

¹³⁹ Bergens Tidende.no (04.03.14): <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Ba-om-ti-ar-for-hovedmannen-3071830.html#.UzLFzRAwZyJ>

5. Avslutning og oppsummering

5.1 Generelle lærdommer av denne oppgaven om strl. § 60a?

Oppgaven illustrer at de materielle og prosessuelle utfordringene som følger av § 60a er flere og sammensatte, og at de har vært en «verkebyll» for både domstolene, politiet og advokater over flere år. Bestemmelsen har nå blitt endret og fått et utvidet anvendelsesområde rettet mot organisert kriminalitet. På bakgrunn av den sparsomme rettspraksisen og juridiske teorien, er det så langt ikke mulig å si at bestemmelsen har fått en avklart funksjon innen strafferetten.

Organisert kriminalitet har vist seg å være et komplekst og dynamisk sosialt fenomen, noe som har medført legislative utfordringer ved utformingen av en bestemmelse mot dette. Som følge av problemene med å definere et vagt og uklart begrep med skiftende karakter, har det videre medført utfordringer på de ulike nivåene i strafferettssystemet og for apparatet rundt.

Oppgaven bidrar følgelig også til å vise at strafferetten ut fra sin fundamentale struktur kan deles inn i ulike komponenter som representerer byggesteiner i systemet. Disse komponentene kan ikke separeres fra hverandre, og en følge av det er at utfordringer og problemer på ett nivå også vil kunne spre seg til og påvirke resten av strafferettssystemet. En slik påvirkning er fenomenet organisert kriminalitet, og strl. § 60a rettet mot dette, godt egnet til å illustrere.

De ulike utfordringene berører blant annet de materielle vilkårene i straffeloven og hvordan disse skal være utformet, straffeprosessen og de ulike sidevirkningene, selve straffutmålingen og den konkrete straffegjennomføringen. Utfordrende sosiale fenomener og en straffebestemmelse rettet mot dette, kan således få flere problematiske følger i rettssystemet.

Oppgaven viser også at strafferetten alltid består av to perspektiver, og at utfordringene til dels er sammensatte. Disse utfordringene må balanseres ut fra et stats-/politiperspektiv og et individperspektiv, gjennom blant annet hensynet effektivitet og rettssikkerhet. En utvidet adgang til bruk av etterforskningsmetoder gjennom § 60a medfører større makt til politiet, og dermed oppstår flere rettssikkerhetsmessige spørsmål og problemer som det må tas hensyn til.

Det er eksempelvis i alle sin interesse å vite hvordan politiet behandler innhentede bevis og informasjon. Dette gjelder både for å beskytte seg mot statens inngrep i privatlivet og for å beskytte seg mot at personopplysninger kommer på avveie. En utfordring er dermed å ha en formålstjenlig lovgivning som balanserer et effektivt rammeverk mot grunnleggende sivile rettigheter, og slik at utvidet makt ikke misbrukes mot borgerne.

Hovedtendensene innen den organiserte kriminaliteten i Norge synes ellers å være preget av større kompleksitet, internasjonalisering og økt bruk av teknologi. Svaret på utfordringene med organisert kriminalitet ligger antakelig i et nært og forpliktende regionalt og internasjonalt samarbeid, myndigheter og stater imellom. Det er imidlertid viktig at de ulike tiltakene avpasses til de lokale forholdene da disse kan variere betydelig.

Federal Bureau of Investigation (FBI) i USA formulerer seg treffende på sin hjemmeside angående organisert kriminalitet ved at de uttaler: «It's not just the Mafia anymore».¹⁴⁰ Dette synes å passe godt på beskrivelsen av hvordan organisert kriminalitet har utviklet seg de siste årene. Det norske uttrykket «mafiaparagrafen» om § 60a gir dermed i stor grad uriktige assosiasjoner, og en utfordring blir å dreie fokuset mot og ramme de foreliggende problemene på en hensiktsmessig måte, uten at det bryter med grunnleggende rettsprinsipper.

¹⁴⁰ FBI: Organized Crime, <http://www.fbi.gov/about-us/investigate/organizedcrime>

6. Litteraturliste og kildehenvisninger

Bøker:

- Andenæs, Johs: *Alminnelig strafferett*, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo 2004.
- Eckhoff, Torstein: *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan Helgesen, Oslo 2001.
- Fahsing, Ivar A. og Gottschalk, Petter: *Kriminelle organisasjoner*, Bergen 2008.
- Gisle, Jon: *Jusleksikon*, 4. utgave, Oslo 2010.
- Ingvaldsen, Karsten og Lundgren Sørli, Vanja (eds.): *Organised Crime: Norms, Market, Regulation and Research*, Oslo 2009.
- Jacobsen, Jørn: *Fragment til forståing av den rettsstatlege strafferetten*, Bergen 2008.
- Johansen, Per Ole: *Nettverk i gråsonen: et perspektiv på organisert kriminalitet*, Oslo 1996.
- Larsson, Paul: *Organisert kriminalitet*, Oslo 2008.
- Lier, Stein Morten: *Mafia i Norge – Det nye kriminelle landskapet*, Oslo 2013.
- Mæland, Henry John: *Norsk alminnelig strafferett*, Bergen 2012.
- Nygaard, Nils: *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgave, Bergen 2004.

Artikler:

- Calderoni, Francesco: *A Definition that Could not Work: the EU Framework Decision on the fight against Organised Crime*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 16, No. 3/2008, s. 265-282.
- Finckenauer, James: *Problems of Definition: What Is Organized Crime?* Trends in Organized Crime, Vol. 8, No. 3/2005, s. 63-83.
- Gröning, Linda: *Towards a Theory of the Criminal Justice System*, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, nr. 1/2012, s. 27-46.
- Husabø, Erling Johannes: *Strafferetten og kampen mot terrorisme*, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 91. årgang, nr. 2-3/2004, s. 180-193.
- Jacobsen, Jørn: *Diskusjonen om allmennprevensjonen sin faktiske virkning*, Tidsskrift for strafferett 2004, s. 394-438.
- Korsell, Lars og Larsson, Paul: *Organized Crime the Nordic Way*, Crime and Justice, Vol. 40, No. 1/2011, s. 519-554.

* Dato for siste besøk av internettsider, internettartikler og internettsøk er 30.05.2014

Internettartikler:

- Aftenposten.no (12.10.11): <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Utvalg-Politiet-avlytter-for-mye-5333415.html#.U0PSKBBnP6V>
- VG.no (11.06.12): <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/politi-hverdagen/politiet-refser-mafiaparagrafen-mange-har-sluppet-unna/a/10073769/>
- NRK.no (21.01.13): <http://www.nrk.no/nordnytt/overvaket-tusenvis-av-samtaler-1.10880362>
- NRK.no (15.11.13): <http://www.nrk.no/ytring/en-seier-for-patalemyndigheten-1.11360064>
- Bergens Tidende.no (04.03.14): <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Ba-om-ti-ar-for-hovedmannen-3071830.html#.UzLFzRAwZyJ>
- NRK.no (28.04.14): <http://www.nrk.no/ho/feil-a-bruke-mafiaparagraf-1.11687857>
- NRK.no (06.05.14): <http://www.nrk.no/trondelag/historiens-strengeste-dopingstraff-1.11701897>
- Nordlys.no (23.05.14): <http://www.nordlys.no/nyheter/article7376716.ece>

Internettsider:

- Norsk Lovkommentar: Gyldendal Rettsdata ved Magnus Matningsdal, http://abo.retsdata.no/browse.aspx?bid=direct&s_terms=strl.%20C2%A7%2060a&sDest=gL19020522z2D10z2EzA760A
- Store norske leksikon, www.snl.no
- Politiet, Kripos: Organisert kriminalitet, www.politi.no/kripos/organisert_kriminalitet/
- FBI: Organized Crime, <http://www.fbi.gov/about-us/investigate/organizedcrime>
- Gottschalk, Petter (bokmanus 2007): *Organisert kriminalitet: Kunnskapsledelse mot kriminelle organisasjoner*, <http://kunder.giraff.no/bi/Krimorg%20Gottschalk%2026.10%20med%20egne%20notater.pdf>
- Haraldsen, Ingunn: *Organisert kriminalitet og norsk lov*, <http://www.forskning.no/artikler/2009/mai/219831>
- von Lampe, Klaus: *Definitions of Organized Crime*, www.organized-crime.de/organizedcrimedefinitions.htm

Rapporter:

- Politiet mot 2020: Bemannings- og kompetansebehovet i politiet (2008).
- Riksrevisjonens undersøkelse av politiets innsats mot organisert kriminalitet (2009-2010).
- Congressional Research Service: Organized crime – An evolving challenge for U.S. law enforcement (2012).
- Kommunikasjonskontrollutvalgets årsrapport (2012).
- Europol: The EU Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) (2013).
- Samordningsorganets årsrapport (2013).
- Kripos: Den organiserte kriminaliteten i Norge – Trender og utfordringer (2013-2014).
- Forebygge og bekjempe kriminalitet fra énprosentmiljøet og kriminelle MC-gjenger – Håndbok for politi og kommunale myndigheter (2014).
- Politidirektoratet: Tendenser i kriminaliteten – Utfordringer i Norge (2014).

Lover:

- Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814 (Grunnloven).
- Almindelig borgerlig Straffelov 22. mai 1902 nr. 10 (Straffeloven).
- Lov om rettergangsmåten i straffesaker 22. mai 1981 nr. 25 (Straffeprosessloven).
- Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (Straffeloven 2005).

Forarbeider og offentlige dokumenter:

- NOU 1997:15 (Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet)
- NOU 2009:15 (Skjult informasjon – Åpen kontroll)
- NOU 2013:9 (Ett politi – rustet til å møte fremtidens utfordringer)
- Ot.prp. nr. 64 (1998-1999): Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven mv. (etterforskningsmetoder mv.)
- Ot.prp. nr. 40 (1999-2000): Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (tiltak for å beskytte aktørene i straffesaker mot trusler og represalier mv.)
- Ot.prp. nr. 62 (2002-2003): Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)
- Innst. O. nr. 118 (2002-2003): Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)
- Meld. St. 7 (2010-2011): Kampen mot organisert kriminalitet – En felles innsats
- Prop. 131 L (2012-2013): Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelses av terror m.m.)

- Prop. 147 L (2012-2013): Endringer i straffeprosessloven mv. (behandling og beskyttelse av informasjon)

Høringsnotat og uttalelser:

- Høringsnotatet fra Justis- og beredskapsdepartementet: Kriminalisering av forberedelse til terrorhandling, utvidet adgang til tvangsmiddelbruk, og endringer i straffeloven 1902 § 60a (2012), med tilhørende høringsuttalelser:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2012/horing---kriminalisering-av-forberedelse/horingsuttalelser.html?id=696589>

Internasjonale kilder:

- Det Europeiske Råds fellesaksjon mot organisert kriminalitet (1998/733/RIA).
- United Nations Conventions against Transnational Organized Crime (UNTOC), adopted by General Assembly resolution 55/25 of 15 November 2000 (Palermo-konvensjonen).
- EUs rammebeslutning om bekjempelse av organisert kriminalitet (2008/841/JHA).

Rettspraksis:

Lagmannsrett:

- LB-2012-017669
- LH-2013-137778

Høyesterett:

- Rt. 1933 s. 212	Rt. 1995 s. 516	Rt. 1998 s. 1673
- Rt. 1999 s. 5	Rt. 2005 s. 1200	Rt. 2006 s. 111
- Rt. 2006 s. 669	Rt. 2006 s. 972	Rt. 2006 s. 1462
- Rt. 2007 s. 399	Rt. 2007 s. 744	Rt. 2007 s. 1056 (NOKAS)
- Rt. 2007 s. 1409	Rt. 2008 s. 1064	Rt. 2008 s. 1217 (Wonderboy)
- Rt. 2008 s. 1373	Rt. 2009 s. 397	Rt. 2010 s. 956
- Rt. 2010 s. 1283	Rt. 2011 s. 765	Rt. 2011 s. 1210
- Rt. 2012 s. 1458	Rt. 2012 s. 1754	Rt. 2012 s. 283
- Rt. 2013 s. 80		